

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

REVUE HELLÉNIQUE
DES DROITS DE L'HOMME

ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΤΕΥΧΟΣ ΘΕΜΑΤΙΚΟ
Η ελληνική μειονότητα
στην Τουρκία

75

2018

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ
ΑΘΗΝΑ - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

II ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΘΕΜΑΤΑ

Η μη έκδοση των οκτώ Τούρκων αξιωματικών από την Ελλάδα Κριτικές σκέψεις για το πολιτικό άσυλο

ΚΩΣΤΑΣ ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Διάγραμμα

1. Μη έκδοση και πολιτικό άσυλο στην ιστορία.
2. Η Συνθήκη της Γενεύης για τους Πρόσφυγες.
3. Το κοινοτικό ευρωπαϊκό δίκαιο παροχής προστασίας.
4. Το ελληνικό δίκαιο του πολιτικού ασύλου και οι συνεχείς διαστολές του.
5. Η μη έκδοση των οκτώ Τούρκων αξιωματικών.
6. Επίλογος.

Περίληψη στα ελληνικά

Στις 16.7.2016 προσγειώθηκε στην Αλεξανδρούπολη, στον νομό Έβρου, ένα τουρκικό στρατιωτικό ελικόπτερο με οκτώ αξιωματικούς του τουρκικού στρατού, που ζήτησαν πολιτικό άσυλο στην Ελλάδα. Η Τουρκία ζήτησε την έκδοσή τους, ισχυριζόμενη ότι συμμετείχαν στο αποτυχημένο πραξικόπημα κατά του προέδρου *Ερντογάν*. Οι οκτώ προφυλακίστηκαν αμέσως από τις ελληνικές αρχές λόγω της παράνομης εισόδου τους στην ελληνική επικράτεια.

Ο κ. *Κώστας Δημακόπουλος* είναι Νομικός και Πολιτικός Επιστήμονας, Αθήνα-Βερολίνο, www.kostas-dimakopoulos.de.

Τον Ιανουάριο του 2017 ο Άρειος Πάγος, το ανώτατο ακυρωτικό δικαστήριο της Ελλάδας, εξέδωσε – μετά από έφεση του Εισαγγελέα Εφετών – οκτώ αποφάσεις, με τις οποίες έδινε την από τον ελληνικό Κώδικα ποινικής δικονομίας προβλεπόμενη δικαστική γνωμοδότηση για την έκδοση ή μη των οκτώ. Το συμπέρασμα του δικαστηρίου είναι ότι οι Τούρκοι αξιωματικοί δεν πρέπει να εκδοθούν. Το αιτιολογικό των αποφάσεων είναι: Τους περιμένει κατά πάσα πιθανότητα μια «μη δίκαιη δίκη» στην Τουρκία και ίσως μια «απάνθρωπη μεταχείριση». Το ανώτατο ακυρωτικό, όπως και το πρωτοβάθμιο Συμβούλιο Εφετών, έδωσε όμως (έμμεσα) αρνητική απάντηση στο ερώτημα αν οι πράξεις για τις οποίες εκζητούνται είναι «πολιτικές» και αν η Τουρκία τους καταδιώκει για «πολιτικούς λόγους». Με απλά λόγια: Μόνον η επιρροή ανθρωπιστικών λόγων εμποδίζει κατά τον Άρειο Πάγο την έκδοση των οκτώ από την Ελλάδα.

Ένα χρόνο μετά απ' αυτές τις αποφάσεις του Αρείου Πάγου οι οκτώ Τούρκοι αξιωματικοί βρίσκονται ακόμη στις ελληνικές φυλακές και για το αίτημα ασύλου τους δεν έχει εκδοθεί ακόμα καμία απόφαση.

Πολιτικό άσυλο, ένας αρχαίος θρησκευτικός και πολιτικός θεσμός, ξεκίνησε την νομική διαδρομή του τον 19^ο αιώνα στην δυτική Ευρώπη ως «μη έκδοση των πολιτικού εγκληματία» στη χώρα που τον καταδιώκει. Στη διάρκεια του χρόνου, ο θεσμός του ασύλου γνώρισε διάφορες μεταμορφώσεις, καθώς χειραφετήθηκε απ' την «μη έκδοση» και πλουτίστηκε από τις εξελίξεις του προσφυγικού δικαίου. Πρώτα-πρώτα άλλαξε το κυρίαρχο παράδειγμα του (πολιτικού) πρόσφυγα: Όχι πια ο ηρωικός και επώνυμος πολιτικός επαναστάτης του 19^{ου} αιώνα που κατάφερε να περάσει τα σύνορα και να φθάσει στο εξωτερικό, αλλά τώρα το θύμα μαζικών διώξεων στην πατρίδα του για πολιτικούς, ρατσιστικούς, εθνικιστικούς ή κοινωνικούς λόγους. Αργότερα, όλο και περισσότερο το παθητικά υφιστάμενο τις συνέπειες θύμα πολέμων, εμφυλίων πολέμων, φυσικών και οικολογικών καταστροφών κλπ. Σήμερα, στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, έχουμε πλέον να κάνουμε με το μαζικό φαινόμενο ανθρώπων που περπάτησαν χιλιόμετρα και διέσχισαν θάλασσες μέχρι να φθάσουν, περνώντας μέσα από πολλές χώρες, στα σύνορα της Ευρώπης και να ζητήσουν εκεί, επικαλούμενοι την προσφυγική ιδιότητα, άσυλο και προστασία. Η ανθρώπινη αυτή «φιγούρα», που εμφανίζεται στα σημερινά σύνορα των κρατών και τα συνδιαμορφώνει με την επιμονή της, χαρακτηρίζεται από ένα μείγμα κινήτρων: Οι φυγάδες αυτοί βγαίνουν στους διεθνείς δρόμους για λόγους κοινωνικοοικονομικούς (δεν βρίσκουν δουλειά στην πατρίδα τους), πολιτικούς (φεύγουν μακριά από συνθήκες καταπίεσης και μίζεριας) ή για λόγους προστασίας από εμπόλεμες καταστάσεις κλπ. Ποιο απ' αυτά τα στοιχεία κυριαρχεί στο μείγμα δεν είναι σαφές και πρέπει να ερευνείται κάθε φορά ξεχωριστά. Μέχρι τώρα δεν έχει βρεθεί ακόμα το σωστό όνομα γι' αυτήν την σύγχρονη συνοριακή μορφή.

Ταυτόχρονα διευρύνθηκε και ο τρόπος παροχής διεθνούς προστασίας από τα κράτη: Όχι πλέον μόνον το «μεγάλο» πολιτικό άσυλο του παρελθόντος, αλλά τώρα κι ένα μικρότερο

με λιγότερα δικαιώματα, η λεγόμενη «επικουρική προστασία», εφ' όσον απειλείται η ζωή και η ελευθερία του πρόσφυγα, αν απελαθεί στην πατρίδα του, π.χ. λόγω της εμπόλεμης κατάστασης που επικρατεί εκεί, ή μια ακόμη μικρότερη μορφή εδαφικής προστασίας, με δικαίωμα παραμονής στην χώρα για καθαρά ανθρωπιστικούς λόγους, π.χ. σε αιτούντες άσυλο που απορρίφθηκε το αίτημά τους. Παρ' όλες αυτές τις εξελίξεις, η Συνθήκη της Γενεύης για τους πρόσφυγες του 1951, όπως διευρύνθηκε η εφαρμογή της χρονικά και γεωγραφικά με το Πρωτόκολλο του 1967, εξακολουθεί να είναι η βάση του διεθνούς δικαίου παροχής ασύλου. Στην Ε.Ε. λειτουργεί εδώ και δεκαετίες το εξαιρετικά λεπτολόγο «Σύστημα του Δουβλίνου», που εκδίδεται ήδη στην εκδοχή «Δουβλίνο IV», το οποίο μοιράζει τις ευθύνες για τους πρόσφυγες στα κράτη μέλη, με βασικό κανόνα την εσαεί ευθύνη της «χώρας πρώτης παράνομης εισόδου».

Πρέπει να σημειωθεί πάντως ότι η βασική νομική «μηχανή» των εξελίξεων στο σύγχρονο προσφυγικό δίκαιο είναι η προβλεπόμενη στην Συνθήκη της Γενεύης αρχή του *non-refoulement*, δηλαδή η απαγόρευση επαναπροώθησης και απέλασης στην χώρα προέλευσης, αν εκεί απειλείται η ζωή, η σωματική ακεραιότητα ή η ελευθερία του αιτούντος άσυλο, είτε αναγνωριστεί τελικά σαν «γνήσιος πρόσφυγας» είτε όχι. Η εφαρμογή της αρχής αυτή, σε συνεργασία με την «ρυθμιστική δύναμη της πραγματικότητας» (μιας πραγματικότητας που δημιουργούν κατά βάση οι ίδιοι οι πρόσφυγες), διευρύνεται διαρκώς με τη βοήθεια παρεμβάσεων διεθνών οργάνων και ευνοϊκών αποφάσεων διεθνών δικαστηρίων. Η κατάσταση που έχει δημιουργηθεί ήδη ξεπερνάει κατά πολύ τις προθέσεις των συντακτών της Συνθήκης της Γενεύης, έχοντας φέρει πολλά εθνικά κράτη και την ίδια την Ε.Ε. στα πρόθυρα κρίσης.

Δεν υποστηρίζω την άποψη ότι το διεθνές δίκαιο του ασύλου αποτελεί την κορωνίδα της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Δεν είμαι οπαδός της ιδεολογίας «no borders». Αντίθετα θεωρώ ότι το προσφυγικό δίκαιο, όπως εφαρμόζεται σήμερα, ανοίγει την πόρτα σε καταχρήσεις, τόσο από την πλευρά των κρατών, που οχυρώνονται πίσω από την διαδικασία της «αναγνώρισης», αλλά και φορτώνουν τα βάρη του προσφυγικού σε αδύνατες να αντιδράσουν χώρες, όσο και από την πλευρά των προσφυγο-μεταναστών, που έμαθαν να εκμεταλλεύονται τις αδυναμίες του συστήματος. Θεωρώ ότι κάθε κράτος έχει περιορισμένες δυνατότητες να βοηθήσει και ο «ανθρωπισμός», που επικαλούνται κατά κόρον κάποιοι, υπηρετεί από ένα σημείο και πέρα άλλες σκοπιμότητες. Η παροχή ασύλου είναι ένας πολύτιμος θεσμός, απ' τον οποίο είναι αδύνατο να παραιτηθούμε στο εθνικό και το διεθνές δίκαιο των αλλοδαπών, δεν μπορεί όμως να αποτελέσει αυτός την «βασιλική οδό» για την λύση του παγκόσμιου μεταναστευτικού προβλήματος, όπως γίνεται ήδη στην πράξη.

Όσον αφορά τους οκτώ Τούρκους αξιωματικούς που ζήτησαν πολιτικό άσυλο στην Ελλάδα: Αυτοί αποτελούν, σύμφωνα με την εδώ υποστηριζόμενη άποψη, το κλασσικό παράδειγμα εφαρμογής της Συνθήκης της Γενεύης για τους πρόσφυγες, σε μια εποχή που την προσφυγική ιδιότητα την επικαλούνται εκατομμύρια άνθρωποι που δεν την δικαιούνται στην

πραγματικότητα. Το πρόβλημα εντοπίζεται μάλλον στο ότι η Ελλάδα εγκαταλείπεται και σ' αυτήν την περίπτωση στη μοίρα της απ' την πλευρά των δυτικών συμμάχων και πρέπει να τα βγάλει πέρα μόνη της απέναντι σ' ένα επιθετικό γείτονα που αμφισβητεί ανοιχτά τα σύνορα και απειλεί με πόλεμο – όπως έκανε ήδη στην περίπτωση της Κύπρου. Οι λόγοι γι' αυτήν την συμπεριφορά της Δύσης, και ειδικά της Ευρώπης, είναι πολλοί.

Βέβαια, η στάση της Ελλάδας, συμπεριλαμβανομένων των αποφάσεων του Αρείου Πάγου, σώζουσε μέχρι στιγμής τους οκτώ Τούρκους αξιωματικούς από τα χειρότερα. Δεν είναι καθαρή πάντως και διασχίζεται από το βρώμικο ρεύμα ενός καιροσκοπισμού. Στα ανάντη του ποταμού αυτού προς Βορράν ανακαλύπτει κανείς τις πηγές του όμως, σ' εκείνη την γεωγραφική περιοχή, που θα μπορούσε να ονομαστεί «η Ευρώπη των υποκριτών». Θα ήταν ευχής έργο, εάν στο θέμα αυτό εκδηλωνόταν μεγαλύτερη αλληλεγγύη και κυρίως συλλογική ανάληψη ευθυνών απέναντι στην Τουρκία από τους Ευρωπαίους. Που λείπει όμως γενικότερα στο προσφυγικό.

Οι οκτώ Τούρκοι αξιωματικοί δικαιούνται κανονικό πολιτικό άσυλο και πρέπει να αφηθούν αμέσως ελεύθεροι, για να πάνε στην χώρα που επιθυμούν, π.χ. την Γερμανία. Κάτι που η Συνθήκη της Γενεύης για τους πρόσφυγες προέβλεπε πάντα – ενάντια στα «συστήματα των Δουβλίνων».

Resümee auf Deutsch

Am 16.7.2016 landete in Alexandroupolis, im Norden Griechenlands, ein türkischer Militärhubschrauber mit acht Offizieren der türkischen Armee, die Asyl in Griechenland beantragt haben. Die Türkei verlangte sofort ihre Auslieferung wegen angeblicher Teilnahme an dem gescheiterten Putsch gegen Präsident Erdogan. Die Acht sind in Gewahrsam genommen worden. Im Januar 2017 hat der Areopag, das oberste Kassationsgericht in Athen, acht Entscheidungen gefällt, in denen er seine in der griechischen Strafprozessordnung vorgesehene Stellungnahme zu dem Auslieferungsverfahren abgegeben hat. Der Tenor lautet, die Offiziere sollen nicht ausgeliefert werden. Die Begründung: Auf die Acht wartet wahrscheinlich kein fairer Prozess in der Türkei und sie müssen eher mit einer unmenschlichen Behandlung rechnen. Das oberste griechische Gericht hat allerdings (indirekt) die Frage verneint, ob die ihnen vorgeworfenen Taten politische Handlungen sind und ob die Türkei sie aus politischen Gründen verfolgt. Es ist also lediglich der Einfluss von humanitären Überlegungen, der das Auslieferungsverfahren in diesem Fall blockierte.

Fast ein ganzes Jahr nach diesen Areopag-Entscheidungen sitzen die acht türkischen Offiziere immer noch im griechischen Gefängnis, über ihren Asylantrag ist noch nicht entschieden worden.

Politisches Asyl, eine antike sakrale und politische Institution, hat im 19. Jahrhundert als „Nicht-Auslieferung von politischen Delinquenten“ seine Rechtsgeschichte in Europa

begonnen. Im Laufe der Zeit hat dieses Rechtsinstitut viel Wandlung erfahren. Sein Paradigma hat sich geändert: Nicht mehr der heroische und geflohene politische Revolutionär des 19. Jahrhunderts, sondern eher das Objekt von Massenvertreibung aus politischen, rassistischen, ethnischen oder sozialen Gründen, später zunehmend das passive Opfer von Kriegen, Bürgerkriegen, Naturkatastrophen usw., in der letzten Zeit oft eine Massenerscheinung der Wanderung über internationale Grenzen hinweg, die sich durch ein Gemisch von sozioökonomischen, allgemein politischen und kriegsbedingten Motiven charakterisiert. Welche von diesen Zutaten bei jedem Fall entscheidend ist, ist nicht ganz klar.

Gleichzeitig erweiterte sich die Art der internationalen Schutzgewährung: Nicht mehr nur großes politisches Asyl für politisch Verfolgte, sondern auch ein kleinerer, „subsidiärer“ Schutz für geflohene Menschen, denen ein ernsthafter Schaden drohen würde, wenn sie in ihr Herkunftsland abgeschoben werden würden, z.B. wegen der Kriegszustände dort, oder ein noch kleinerer Schutz für Menschen, meistens abgelehnte Asylbewerber, die einfach aus humanitären Gründen bleiben dürfen. Trotz dieser Änderungen der Rechtslage bleibt die Genfer Flüchtlingskonvention von 1951 die Basis des internationalen Asylrechts, in der EU gibt es inzwischen das fein ausgetüftelte und inzwischen in der Version IV ausgegebene „Dublin-System“, das in erster Linie die Verantwortung auf das „Erstasylland“, meistens das Land des ersten illegalen Eintritts, verschiebt. Insbesondere die in der Genfer Flüchtlingskonvention vorgesehene Regelung des „non-refoulement“ (kein Zurückschicken in das Land, wo Gefahr für Leib und Leben oder für die Freiheit droht) arbeitet als juristisches Prinzip unaufhaltsam zugunsten der Flüchtlinge und der Asylsuchenden auf Weltebene weiter.

Ich vertrete nicht die Ansicht, dass das internationale Asylrecht die Krönung des Menschenrechtsschutzes ist. Es öffnet eher Tür und Tor für Missbräuche sowohl seitens der Regierungen als auch seitens der Migrantinnen, die die Schwäche des Systems ausnutzen. Asylgewährung ist zwar eine unverzichtbare Institution im nationalen und internationalen Fremdenrecht, sie kann aber nicht der Königsweg für die Lösung des Weltmigrationsproblems sein, als der sie inzwischen in der Theorie ausgegeben wird und in der Praxis fungiert. Man sollte zu dem Modell der Arbeitsmigration zurückkommen und darin sollte man Korrekturen vornehmen.

Was die Acht betrifft, sie sind als politisch Verfolgte nach der hier vertretenen Ansicht das klassische Beispiel für die Anwendung der Genfer Flüchtlingskonvention, in einer Zeit, in der sich Millionen, oft ohne triftigen Grund, darauf berufen. Das Problem besteht eher darin, dass Griechenland, auch in diesem Fall, seitens der europäischen, ja westlichen Partner allein gelassen wird gegenüber einem aggressiven Nachbarn, der die Grenzen offen in Frage stellt und mit Krieg, wie im schon praktizierten Fall Zypern, droht. Die Gründe dieser Haltung sind vielfältig.

Γριechische Hypokrisie korrespondiert mit europäischer Heuchelei. Zwar schützt die griechische Haltung die Acht bis jetzt im Ergebnis vor Schlimmerem, wird aber vielerorts durch den schmutzigen Fluss eines unwürdigen Opportunismus durchzogen. Flussaufwärts findet man aber seine Quellen in jener Landschaft, die man als „Europa der Heuchler“ bezeichnen kann. Es wäre zu wünschen, wenn auch hier mehr Ehrlichkeit und kollektive Übernahme der Verantwortung seitens der Europäer erfolgen würde. Die fehlt aber prinzipiell in der Flüchtlingsfrage.

Die türkischen Offiziere sind freizulassen, damit sie in das Land ihres Wunsches, z.B. nach Deutschland, gelangen können – was die Genfer Flüchtlingskonvention immer gegen die „Dublin-Systeme“ vorschrieb.

1. Μη έκδοση και πολιτικό άσυλο στην ιστορία.

Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΣΥΛΟΥ, όπως είναι γνωστός από την αρχαιότητα και όπως συγκεκριμενοποιήθηκε στην Δυτική Ευρώπη από τον 19^ο αιώνα και μετά, σημαίνει κατά κύριο λόγο μη παράδοση του φυγάδα στα χέρια του διώκτη του, που τον εκζητεί. Στο μεταξύ, όμως, έχουν διευρυνθεί πολύ οι περιπτώσεις του αρχικού πολιτικού ασύλου ή, όπως λέγεται σήμερα, του δικαίου διεθνούς προστασίας. Ας πούμε προκαταβολικά ότι δεν προβλέπουν όλα τα Συντάγματα των κρατών αυτού του κόσμου ένα περιεκτικό δικαίωμα πολιτικού ασύλου, όπως κάνει προς τιμήν του το Σύνταγμα της Γερμανίας, ο Θεμελιώδης Νόμος της Βόννης του 1949 (Grundgesetz), που στο αρχικό άρθρο 16, παρ. 2, εδάφιο 2, όριζε με μια διάταξη εξαιρετικής λακωνικότητας και υψηλής συνταγματικής αισθητικής: „Politisch Verfolgte genießen Asylrecht“. Αυτή η φράση παρέμεινε και στο σήμερα ισχύον άρθρο 16^α Grundgesetz, που όμως κατά τα λοιπά παραφορτώθηκε με μέτρα και επιφυλάξεις κάθε είδους. Αντίθετα, το ελληνικό Σύνταγμα του 1975/1986/2001/2008 έχει απλώς στο άρθρο 5, παρ. 2, υποπαρ. 2 την φράση: «Απαγορεύεται η έκδοση αλλοδαπού που διώκεται για τη δράση του υπέρ της ελευθερίας».

Με την έκταση που έχει πάρει το προσφυγικό πρόβλημα σήμερα είναι πολλοί αυτοί που θα ήθελαν να περιορίσουν το πολιτικό άσυλο και πάλι στην αρχική του σημασία, δηλαδή τη «μη έκδοση». Ας δούμε ποιες ήταν οι σχέσεις τους στην διάρκεια της νεότερης ευρωπαϊκής ιστορίας.

Τον 19^ο αιώνα, με την καθιέρωση της αρχής της εθνικότητας και την αλληλοαναγνώριση της κρατικής κυριαρχίας των εθνικών κρατών, τα ευρωπαϊκά κράτη άρχισαν να κλείνουν συμφωνίες μεταξύ τους για την έκδοση, δηλαδή την παράδοση στα χέρια των δικωκτικών αρχών άλλου κράτους που έχει διατυπώσει σχετικό αίτημα, των εγκληματιών που είχαν διαφύγει στο εξωτερικό, αρχικά όχι μόνον αυτών του κοινού ποινικού δικαίου,

αλλά (και ιδίως μάλιστα) των πολιτικών επαναστατών. Τέτοια ήταν π.χ. η Συμφωνία μεταξύ Ελβετίας και Βάδης του 1808 ή εκείνη μεταξύ των γερμανικών κρατών του παλιού Deutsches Reich (Sacrum Romanum Imperium Nationis Germanicae) του 1832 και η Συμφωνία μεταξύ Πρωσίας, Αυστρίας και Ρωσίας του 1834 (συμφωνία ειδικά για πολιτικούς δράστες, που την ακολούθησε αργότερα και συμφωνία για παράδοση και των κοινών ποινικών εγκληματιών που είχαν διαφύγει στο εξωτερικό)¹.

Μετά τις φιλελεύθερες αστικές επαναστάσεις, ιδίως της δεκαετίας του 1830, θεσπίστηκε όμως από προοδευτικά ευρωπαϊκά κράτη της εποχής εξαίρεση στον κανόνα της έκδοσης των πολιτικών φυγάδων, που η αιχμή της στρέφονταν ενάντια στα συντηρητικά απολυταρχικά καθεστώτα. Το γαλλικό Σύνταγμα του 1793 (που δεν μπήκε ποτέ σε εφαρμογή) όριζε: “Le peuple français donne asile aux étrangers bannis de leur patrie pour la cause de la liberté et il le refuge aux tyrans”. (Ο γαλλικός λαός δίνει άσυλο στους ξένους που εκδιώχθηκαν από την πατρίδα τους εξ αιτίας της ελευθερίας. Το αρνείται [όμως] στους τυράννους).

Στο Βέλγιο, ο μετέπειτα υπουργός δικαιοσύνης *Antoine-Nicolas-Joseph Ernst* βροτοφώναζε στο κοινοβούλιο ως εισηγητής του βελγικού νόμου για την έκδοση του 1833: «Αυτή η χώρα της ελευθερίας πρέπει να είναι πάντα ένα σίγουρο καταφύγιο για όσους διώκονται και καταπιέζονται στο εξωτερικό, η πατρίδα όλων των καταπιεσμένων, όλων των προγραμμαμένων»². Το πιο ενδιαφέρον είναι ότι ο βελγικός νόμος δεν εξαιρούσε από την έκδοση μόνον τα καθαρά πολιτικά αδικήματα, αλλά και τα “faits connexes”, τις πράξεις δηλαδή του κοινού ποινικού δικαίου που τα συνοδεύουν – για να δηλώσει με τον τρόπο αυτό ότι δεν υπάρχουν «καθαρές» και «ειρηνικές» πολιτικές πράξεις.

Ο ως άνω βελγικός νόμος του 1833 ήταν το έναυσμα της δημιουργίας ενός ευρωπαϊκού συστήματος μη παράδοσης του αλλοδαπού πολιτικού φυγάδα στα χέρια των δημίμων του και επηρέασε ανάλογες ρυθμίσεις στην Ολλανδία (1849), Αγγλία (1870), που διακρίθηκε ιδιαίτερα σαν χώρος προστασίας των φυγάδων στην Ευρώπη και φιλοξένησε επώνυμους επαναστάτες, Λουξεμβούργο (1870) και Ελβετία (1892).

1. Για όλα αυτά και τα επόμενα δεξ HERBERT REITER, *Politisches Asyl im 19. Jahrhundert. Die deutschen politischen Flüchtlinge des Vormärz und der Revolutionen von 1848/49 in Europa und den USA*, Berlin 1992, σ. 19-80, KLAUS BADE, *Europa in Bewegung – Migration vom späten 18. Jahrhundert bis zur Gegenwart*, München 2000, Sonderausgabe 2002, σ. 187 επ., JOCHEN OLTMER, *Flucht, Vertreibung und Asyl im 19. und 20. Jahrhundert*, in KLAUS BADE (Hrsg.), *Migration in der europäischen Geschichte seit dem späten Mittelalter*, Osnabrück, 2002, σ. 107 επ., πιο συνοπτικά επίσης JOCHEN OLTMER, *Wie ist das Asylrecht entstanden?*, δημοσιευμένο στην ιστοσελίδα της γερμανικής Bundeszentrale für politische Bildung, <http://www.bpb.de/gesellschaft/migration/kurzdossiers/224641/wie-ist-das-asylrecht-entstanden?>, επίσκεψη στις 20.11.2016.

2. H. REITER, (οπ. 1), σ. 31.

Μ' αυτή την μορφή κατά βάση (μη έκδοση), το πολιτικό άσυλο διατηρήθηκε μέχρι τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Τότε περίπου άλλαξε το «παράδειγμα» του πολιτικού πρόσφυγα στην Ευρώπη (όχι πια πολιτικός επαναστάτης που κατάφερε να ξεφύγει, αλλά θύμα μαζικών διώξεων που έχουν πάντα πολιτικό πρόσημο και γίνονται για φυλετικούς, εθνικούς, κοινωνικούς ή άλλους πολιτικούς λόγους).

Στο σημείο αυτό όμως, και μένοντας στο αρχικό παράδειγμα του πολιτικού δράστη και φυγάδα του «μακρύ 19^{ου} αιώνα», χρειάζονται κάποιες συμπληρωματικές παρατηρήσεις που θολώνουν την αρχική λαμπερή εικόνα παροχής ανιδιοτελούς προστασίας από φιλελεύθερα κράτη. Πρώτα-πρώτα, ο λόγος είναι για τη «μη έκδοση», δηλαδή τη μη παράδοση του πολιτικού φυγάδα με όλους τους τύπους (συνήθως σιδηροδέσμιο) στις διωκτικές αρχές του εκζητούντος κράτους, που έχει αποστείλει σχετικό αίτημα. Όλες οι άλλες μορφές της εκδίωξης του ανεπιθύμητου αλλοδαπού από τη χώρα που κατέφυγε (θα μπορούσαμε να τις περιλάβουμε όλες μαζί στον αρχαιοελληνικό όρο «ξενηλασία»), όπως απώθηση και απόρριψη στα σύνορα και επαναπροώθησή του στην χώρα απ' όπου προσπάθησε να εισέλθει (π.χ. με το αιτιολογικό ότι δεν έχει μαζί του τα απαραίτητα νομιμοποιητικά έγγραφα, ταυτότητα, διαβατήριο, βίζα κλπ.), τερματισμός της παραμονής του στην χώρα με τυχόν ανάκληση της σχετικής άδειας παραμονής, διαταγή εξόδου ή βίαιη απέλασή του στο εξωτερικό, συχνά στην πατρίδα του (π.χ. με την συνήθη για την εποχή που μιλάμε, δηλαδή τον 19^ο/αρχές 20^{ου} αιώνα, δικαιολογία ότι η παρουσία του ξένου προσβάλλει "la tranquillité publique" ή „die öffentliche Ruhe“, δηλαδή την «δημόσια ησυχία», ό,τι αργότερα ονομάστηκε «δημόσια τάξη και ασφάλεια») και μ' αυτό, σε τελευταία ανάλυση, όλες οι μορφές της «άτυπης έκδοσης» στα χέρια των δημίων του επιτρέπονταν³. Το κράτος, ακόμα και το πιο φιλελεύθερο, είχε λυμένα τα χέρια του απέναντι στους ξένους γενικά, σ' αυτήν την περιοχή του απόλυτου "domaine reservé"⁴.

Αλλά και η «μη έκδοση» δεν περιελάμβανε στ' αλήθεια ένα πραγματικό δικαίωμα πολιτικού ασύλου, που θα εξασφάλιζε π.χ. ένα θετικό δικαίωμα του διωκόμενου πολιτικού φυγάδα να εισέρχεται και να παραμένει στην χώρα-προστάτη του, αλλά είχε την έννοια μόνον μιας προσωρινής και πολύ περιορισμένης προστασίας, ένα είδος ανοχής της παρουσίας του ξένου στην ξένη επικράτεια. Ήταν μάλλον μια «πράξη χάριτος» που

3. Αυτό κατήγγειλε στις 2.12.1929 το Κομμουνιστικό Κόμμα της Γερμανίας, KPD, στη συζήτηση για τον γερμανικό Νόμο περί εκδόσεως στο Κοινοβούλιο (Deutscher Reichstag) της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης, J. OLTMER, (υπ. 1), σ. 117 επ., δεξ επίσης H. REIFER, (υπ. 1), σ. 34.

4. ERNST ISAY, *Das deutsche Fremdenrecht, Ausländer und Polizei*, Berlin 1923, σ. 214 επ.: «Der Ausländer kann ausgewiesen werden, wenn er sich „lästig macht“, „unliebsam“, „unerwünscht“ ist».

το ξένο κράτος χορηγούσε ή αρνιόταν να χορηγήσει για λόγους πολιτικού ομοιοφυΐας και μπορούσε ανά πάσα στιγμή να ανακληθεί. Σε καμία περίπτωση δεν μπορούσαν να στηριχθούν σ' αυτήν για τα σχέδιά τους οι πολιτικοί φυγάδες της εποχής.

Κι ακόμα και μέσα σ' αυτήν την άκρως ανασφαλή μορφή παροχής ασύλου σημειώνονται στην διάρκεια του 19^{ου} αιώνα νομικο-ιστορικές εξελίξεις που την περιορίζουν ακόμα περισσότερο. Πρώτα-πρώτα αποκλείονται ρητά απόπειρες δολοφονίας κατά βασιλέων ή άλλων αρχηγών κρατών και των μελών της οικογενείας τους („*crimen laesae majestatis*“), μετά αποκλείονται και πολιτικές πράξεις γενικά που οδηγούν σε φόνο. Και τέλος, ενώ η αρχή της μη έκδοσης ίσχυε για όλους του πολιτικούς δράστες, ανεξαρτήτως ιδεολογίας, σιγά-σιγά διαμορφώθηκε μια τάση στα ευρωπαϊκά κράτη της εποχής να εξαιρούνται απ' αυτό το προνόμιο, και άρα να εκδίδονται, οι δράστες που πολιτικά στέκονταν αριστερά από τον φιλελευθερισμό, δηλαδή κομμουνιστές, σοσιαλιστές, αναρχικοί κ.λπ.⁵

Όπως ξεκίνησε το πολιτικό άσυλο τον 19^ο αιώνα, έτσι και συνεχίστηκε τον 20^ο αιώνα. Ο *Otto Kirchheimer*, „*Linksschmittianer*“, εβραϊκής καταγωγής πολιτικός φυγάδας στην Αμερική από την Γερμανία του Χίτλερ, οξυδερκής αναλυτής με θαυμαστή ενάργεια στις νομικο-πολιτικές του αναλύσεις (που είναι μάλλον αποκαωδικοποιήσεις) έχει στο βιβλίο του «Πολιτική δικαστική εξουσία», 1961⁶, ένα κεφάλαιο για το πολιτικό άσυλο με πολλά παραδείγματα για τον τρόπο χειρισμού του από τα κράτη.

Έτσι π.χ. ο *Λέο Τρότσκι*, καταδιωκόμενος από τον *Στάλιν* στον μεσοπόλεμο, δεν κατάφερε να πάρει σε κανένα ευρωπαϊκό κράτος πολιτικό άσυλο, η Ελβετία δεν έδινε άσυλο μεταξύ 1933-1945 σε όσους Γερμανούς διώκονταν «μόνον για ρατσιστικούς λόγους», για να μην ενοχλήσει το καθεστώς των εθνικοσοσιαλιστών στη γείτονα, η Σοβιετική Ένωση έστελνε «πακέτο» πίσω στον Χίτλερ τους Γερμανούς πολιτικούς πρόσφυγες που δεν ήταν 100% στην γραμμή του κόμματος ή δεν ήταν χρήσιμοι στην ιδεολογική προπαγάνδα της, οι Ηνωμένες Πολιτείες επέμεναν και έναντι των πολιτικών προσφύγων στα *Quota*, τις ποσοτώσεις δηλαδή που είχαν εισάγει πριν πολλά χρόνια για να κρατήσουν μακριά «κατώτερες ράτσες και εθνότητες», η Σουηδία έστελνε πίσω στην Σοβιετι-

5. H. REITER, (οπ. 1), σ. 41 επ. Το αντίθετο ζητούσαν βέβαια αργότερα οι κομμουνιστές, όταν απέκτησαν κάποια δύναμη, να εκδίδονται δηλαδή οι ακροδεξιοί και οι φασίστες, δεξ την παρομπή στην υποσημείωση 3.

6. OTTO KIRCHHEIMER, *Political Justice. The Use of Legal Procedure for Political Ends*, 1961, στα γερμανικά με ένα συμπλήρωμα για το θέμα που μας ενδιαφέρει: *Politische Justiz. Verwendung juristischer Verfahrensmöglichkeiten zu politischen Zwecken*, Neuwied/Berlin 1965, Fischer Taschenbuch, σ. 511-565.

κή Ένωση, που είχε προσαρτήσει βίαια το 1944/1945 τις βαλτικές χώρες, Εσθονούς, Λετονούς, Λιθουανούς κ.λπ.

Η ομορπονιστική συμπεριφορά των κρατών σε θέματα πολιτικού ασύλου συνεχίζεται κατά τον *Otto Kirchheimer* αδιάλειπτη και μετά τον πόλεμο με πολλά παραδείγματα, όπως την έκδοση του καταδικασμένου ερήμην σε θάνατο ελασίτη *Σκάντζου* από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας στην Ελλάδα, το 1955, με απόφαση του ανώτατου γερμανικού ακυρωτικού (12.7.1955), παρά την ύπαρξη του άρθρου 16 § 2 GG εδ. 2 και με το αιτιολογικό: «Δεν υπάρχει άσυλο για πολιτικά εγκλήματα κατά της ζωής»⁷.

Ο *Otto Kirchheimer* δείχνει πώς η συμπεριφορά των κρατών σε θέματα ασύλου «κατασκευάζει ανθρωποπαγίδες». Η κριτική του ιδίως στα ευρωπαϊκά κράτη θα μπορούσε να συνοψισθεί σε δύο λέξεις: Ομορπονισμός και Υποκρισία⁸. Για τη Συνθήκη της Γενεύης για τους πρόσφυγες του 1951 περιορίζεται σε κάποια ευλαβή λόγια, φαίνεται να έχει όμως τις επιφυλάξεις του⁹.

2. Η Συνθήκη της Γενεύης για τους Πρόσφυγες.

Τον δρόμο για την προστασία του πρόσφυγα μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο είχε ανοίξει το άρθρο 14 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Στη διεθνή βιβλιογραφία για το άσυλο είναι όμως η Συνθήκη της Γενεύης του 1951 «περί του καθεστώτος των προσφύγων», μαζί με το Πρόσθετο Πρωτόκολλο του 1967, που κατήργησε του γεωγραφικούς και χρονικούς περιορισμούς στην εφαρμογή της, που υμνείται ως η «Αγία Γραφή» του διεθνούς προσφυγικού δικαίου. Ας τολμήσουμε όμως μιαν ανευλαβή προσέγγισή της για να αποκωδικοποιήσουμε το σύστημα που αυτή εισήγαγε και να καταλάβουμε το πού βρισκόμαστε σήμερα.

Τι περιέχει η Συνθήκη της Γενεύης απ' όσα οι πρόσφυγες επειγόντως χρειάζονται; Δίνει μήπως ένα δικαίωμα εισόδου του διωκόμενου στην χώρα που προσφεύγει για να σωθεί; Εξασφαλίζει ένα δικαίωμα παραμονής εκεί όσο διαρκεί ο θανάσιμος κίνδυνος; Η Συνθήκη της Γενεύης δεν δίνει τέτοια δικαιώματα και δεν περιέχει ούτε μια φορά στο κείμενό της την λέξη «άσυλο»!¹⁰ Κατά γενική ομολογία των αναλυτών της, δικαίωμα ασύλου δεν δίνεται με τη Συνθήκη αυτή στα άτομα, η Συνθήκη δίνει μόνο μιαν ευχέρεια

7. BGH, *Entscheidungen in Strafsachen*, Bd. 8, 1956, σ. 59-66.

8. Απορίας άξιο είναι όμως γιατί ο οξυδερκής αυτός συγγραφέας πραγματεύεται το σχετικό κεφάλαιο του βιβλίου του για το πολιτικό άσυλο κατ' αρχήν σαν εξαίρεση από τον κανόνα της «δικαιοσύνης στην υπηρεσία πολιτικών σκοπών».

9. O. KIRCHHEIMER, *ibid.* (υπ. 6), σ. 527.

10. Μόνον στο προοίμιο συναντάει κανείς μια φορά τη λέξη «άσυλο».

στα κράτη να δίνουν ή να μην δίνουν άσυλο με βάση την ελεύθερη βούλησή τους. Εφ' όσον όμως το κάνουν, τότε η Συνθήκη προβλέπει ένα μίνιμουμ δικαιωμάτων, διάσπαρτο είναι αλήθεια στις διατάξεις της, που δεν διακρίνονται για ιδιαίτερη συστηματική, υπέρ του δικαιούχου της προστασίας – που για παράδειγμα τα ευρωπαϊκά κράτη το υπερκαλύπτουν συνήθως με την εσωτερική τους νομοθεσία.

Αλλά και το αδιαμφισβήτητο νομικά πιο στέρεο κομμάτι της Συνθήκης της Γενεύης, αυτό που περιέχει τον ορισμό του πρόσφυγα, δυσλειτουργεί σήμερα. Ποιος είναι πρόσφυγας σύμφωνα με την Συνθήκη; Το άρθρο 1 Α 2 α λέει: Πρόσφυγας είναι όποιος έχει φύγει από την πατρίδα ή την χώρα της συνήθους διαμονής του και δεν μπορεί ή δεν θέλει να επιστρέψει εκεί, επειδή έχουν συμβεί γεγονότα που τον κάνουν να φοβάται εύλογα ότι θα διωχτεί για λόγους που αφορούν τη φυλή, τη θρησκεία, την εθνικότητα, την κοινωνική τάξη ή τις πολιτικές του πεποιθήσεις.

Σήμερα, όμως, η μεγάλη πλειοψηφία των προσφύγων, π.χ. οι Σύριοι στη Γερμανία, δεν αναγνωρίζονται πλέον σαν «πρόσφυγες» με βάση την Συνθήκη της Γενεύης, αλλά προστατεύονται μόνον με επικουρικές μορφές προστασίας (επειδή είναι θύματα πολέμου ή εμφυλίου πολέμου κ.λπ.) ή – χωρίς καν να αναγνωρίζονται σαν πρόσφυγες – δεν διώχονται από την χώρα απλά και μόνον για ανθρωπιστικούς λόγους.

Εάν όμως τόσο το «πραγματικό» (*Tatbestand*, σύμφωνα με τον όρο της γερμανικής θεωρίας του δικαίου, δηλαδή ποιος είναι πρόσφυγας) όσο και η «έννομη συνέπεια» (*Rechtsfolge*, δηλαδή τι δικαιώματα έχει) του βασικού κανόνα που εισάγει η Συνθήκη της Γενεύης υπολειπονταν σήμερα, τότε ποια είναι η σημασία της και γιατί χαρακτηρίζεται «Βίβλος» του διεθνούς προσφυγικού δικαίου;

Η απάντηση είναι ότι η Συνθήκη της Γενεύης επιτυγχάνει ένα είδος «υφαρπαγής» του δικαιώματος εισόδου και παραμονής στην χώρα καταφυγής με ένα ιδιάζοντα μηχανισμό «δημιουργικής ασάφειας» που χαρακτηρίζει τη συμφωνία αυτή στο σύνολό της. Αυτό σημαίνει ότι ο επικαλούμενος την προσφυγική ιδιότητα δεν έχει μεν δικαίωμα εισόδου και παραμονής, αλλά δεν μπορεί να διωχτεί κιόλας, τουλάχιστον όσο διαρκεί η εξέταση του αιτήματός του, που μπορεί να κρατήσει και χρόνια. Το αποτέλεσμα αυτό το επιτυγχάνει η Συνθήκη της Γενεύης με την αρχή του «non-refoulement» (μη επαναπροώθηση) των προσφύγων που παραβιάζουν τα σύνορα, «ακρογωνιαίο λίθο» της διεθνούς προστασίας, όπως η αρχή αυτή συνήθως αποκαλείται.

Το άρθρο 33 § 1 ορίζει στην επίσημη ελληνική μετάφρασή του: «Ουδεμία Συμβαλλομένη Χώρα θα απελαύνει ή θα επαναπροωθή, καθ' οιονδήποτε τρόπον, πρόσφυγας εις τα σύνορα εδαφών ένθα η ζωή ή η ελευθερία αυτών απειλούνται δια λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξεως ή πολιτικών πεποιθήσεων».

Η αρχή αυτή συμπληρώνεται από την αρχή της «μη τιμωρίας» για την παράνομη είσοδο. Ο πρόσφυγας δεν έχει μεν δικαίωμα παραβίασης των συνόρων, δεν μπορεί να τιμωρηθεί όμως γι' αυτό. Το άρθρο 31 § 1 ορίζει: «Αι Συμβαλλόμενοι Χώραι δεν θα επιβάλλουν ποινικές κυρώσεις εις πρόσφυγας λόγω παρανόμου εισόδου ή διαμονής, εάν ούτοι, προερχόμενοι απ' ευθείας εκ χώρας ένθα η ζωή ή η ελευθερία αυτών ηπειλείτο, εν τη εννοία του άρθρου 1, εισέρχονται ή ευρίσκονται ήδη επί του εδάφους αυτών άνευ αδειάς, υπό την επιφύλαξιν πάντως ότι ούτοι απ' ενός μεν θα παρουσιασθούν αμελλητί εις τας αρχάς, απ' ετέρου δε θα δώσουν επαρκείς εξηγήσεις περί της παρανόμου αυτών εισόδου ή διαμονής».

Και, τέλος, η ιδιόρρυθμη αυτή προστασία ολοκληρώνεται στο άρθρο 32 § 1 με την αρχή της μη απέλασης των νομίμως διαμενόντων στην χώρα προσφύγων, «ειμή μόνον δια λόγους εθνικής ασφαλείας ή δημοσίας τάξεως».

Είπαμε πιο πάνω ότι ο μηχανισμός της Συνθήκης της Γενεύης στηρίζεται σε μια «δημιουργική ασάφεια». Ας δούμε τι σημαίνει ακριβώς αυτό.

Η Συνθήκη της Γενεύης έχει στο άρθρο 1 έναν εξαιρετικά καλό ορισμό του πρόσφυγα, καθώς αποτελεί συνδυασμό αντικειμενικών (δίωξη με πολιτικό πρόσημο για τους πέντε εκεί αναφερόμενους λόγους, επιβεβαιωμένη με γεγονότα) και υποκειμενικών στοιχείων (φόβος επιστροφής). Η ιδιότητα του πρόσφυγα, όπως δέχονται πλέον οι περισσότεροι αναλυτές, υπάρχει απ' εαυτής, δεν εξαρτάται δηλαδή από την «αναγνώριση» που κάνει το κράτος αποκλειστικά με τις διαδικασίες που προβλέπει η εσωτερική του νομοθεσία (αφού η Συνθήκη δεν έχει την παραμικρή πρόβλεψη σχετικά με τον τρόπο αναγνώρισης). Με άλλα λόγια: η αναγνώριση δεν έχει «στατικό χαρακτήρα» της ιδιότητας του πρόσφυγα, αλλά μόνον «διαπιστωτικό».

Αυτά στη θεωρία. Στην πράξη όμως όχι μόνον εξαρτώνται τα πάντα από την «αναγνώριση» και στο δικό της πεδίο παίζονται οι μοίρες των ανθρώπων που ζητάνε άσυλο, αλλά ακόμα και οι πιο στοιχειώδεις παραχωρήσεις της Συνθήκης της Γενεύης, όπως το «non-refoulement» και η «μη τιμωρία» για την παράνομη είσοδο, θα μπορούσαν να τεθούν έτσι υπό αίρεση: Τίποτα απ' αυτά όλα δεν ισχύει, θα έλεγε ένας σκληρός ερμηνευτής, αφού ο αιτών δεν είναι (ακόμα) αναγνωρισμένος σαν γνήσιος πρόσφυγας – και, όπως είπαμε, τα κράτη δεν είναι καν υποχρεωμένα να ανοίξουν τη διαδικασία αναγνώρισης! Και πολύ περισσότερο βέβαια αυτά δεν ισχύουν, αν απορριφθεί το αίτημα αναγνώρισης!

Ότι η Συνθήκη θα μπορούσε να γίνει έτσι «νεκρό γράμμα» είναι μέσα στις πιθανότητες της «δημιουργικής ασάφειας» και δεν είναι και τόσο απίθανο όσο φαίνεται. Επειδή το κλασικό Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, τμήμα του οποίου είναι αδιαμφισβήτητα και η Συνθήκη της Γενεύης, διατρέχεται από «σιδηρά αξιώματα» υπέρ της κρατικής κυριαρχί-

ας, όπως για παράδειγμα ότι η άσκηση των δικαιωμάτων του αλλοδαπού στην χώρα προϋποθέτει ένα νόμιμο καθεστώς παραμονής και όχι αντίστροφα.

Πολλά παραδείγματα από το παρελθόν και το παρόν της εφαρμογής της Συνθήκης της Γενεύης φαίνεται ότι ξεκινούν μάλιστα απ' αυτήν την ερμηνεία. Έτσι π.χ. η Ελλάδα έβαζε κατά κανόνα στην φυλακή πριν το 1990 τους πρόσφυγες, Τούρκους, Κούρδους, Ιρανούς κλπ., που περνούσαν λαθραία τα σύνορα του Έβρου – κι ας ήταν γεμάτα τα πρακτικά των σχετικών ποινικών δικαστικών αποφάσεων από τις κραυγές των ανθρώπων αυτών ότι είναι θύματα πολιτικών διώξεων¹¹. Στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας αρκούσε στη δεκαετία του 1960 μια μικρή καθυστέρηση να παρουσιαστεί ο παρانونώς εισελθών στις αστυνομικές αρχές για να καταστρατηγηθούν τα δικαιώματά του από την Σύμβαση και υπήρχε η τάση επίκλησης μιας γενικότερης άγραφης αρχής *ordre public* στη μορφή «εγγενών φραγμών» («inhärente Schranken») που εμποδίζουν την παροχή ασύλου¹², πέρα από τις ρητές επιφυλάξεις της συμφωνίας. Στον πολλά υμνούμενο ως υπόδειγμα χώρας προστασίας Καναδά, σήμερα δεν μπορεί να κάνει κανείς αίτηση ασύλου παρά μόνον σε πρεσβεία του εξωτερικού, και η περιβαλλόμενη από ωκεανούς Αυστραλία, που επικύρωσε απ' τις πρώτες χώρες τη Συνθήκη της Γενεύης, αλλά σε ανύποπτο χρόνο, δεν μεταφέρει καν τους νέους *boat people*, που παραδέρνουν με τα πλοιάριά τους στην θάλασσα, στο έδαφός της, αλλά τους εγκλείει σε στρατόπεδα συγκεντρώσεως σε δύο ξένα νησιά (Nauru και Manus), για να εξετάσει από εκεί το αίτημά τους. Όλοι ισχυρίζονται παρ' όλα αυτά ότι τηρούν την Συνθήκη της Γενεύης. Το παράδειγμα της Αυστραλίας θέλει προφανώς να μιμηθεί τώρα και η Ευρωπαϊκή Ένωση, προτείνοντας όλο και περισσότερο από επίσημα χείλη τον τελευταίο καιρό να εξετάζονται τα αιτήματα των αιτούντων άσυλο σε στρατόπεδα στην Αφρική και την Ασία.

Παρ' όλα αυτά, μέχρι τώρα δεν επικράτησε αυτή η περιοριστική ερμηνεία (που επαναλαμβάνω θα έλεγε: δεν ξέρουμε αν πρόκειται για «γνήσιο πρόσφυγα» και άρα δεν ισχύει πριν από την αναγνώριση γι' αυτόν καμία διάταξη της Συνθήκης της Γενεύης), αλλά θεωρήθηκε από τα περισσότερα ευρωπαϊκά τουλάχιστον κράτη ότι το «non-refoulement» και η «μη τιμωρία» του παρانونώς εισελθόντος ισχύουν για οποιονδήποτε διατυπώσει αίτημα προστασίας στα σύνορα ή στο εσωτερικό της χώρας και για όσο διάστημα τουλάχιστον διαρκεί η εξέταση του αιτήματός του. Διεθνή όργανα μάλιστα προ-

11. ΠΑΡΟΥΛΑ ΝΑΣΚΟΥ-ΠΕΡΡΑΚΗ, *Το νομικό καθεστώς των προσφύγων στη διεθνή και ελληνική έννομη τάξη. Η Σύμβαση της Γενεύης του 1951 περί του καθεστώτος των προσφύγων*, Αθήνα-Κομοτηνή 1991, σ. 171 επ. (180 επ.).

12. WERNER KANEIN, ο θεωρούμενος και «πατέρας» του γερμανικού νόμου περί αλλοδαπών του 1965, *Ausländergesetz mit den übrigen Vorschriften des Fremdenrechts*, 2. Aufl. München 1967, σ. 144, 129.

στασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως η Επιτροπή ανθρωπίνων δικαιωμάτων του ΟΗΕ με βάση το Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων με βάση την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ή την Σύμβαση για την πρόληψη των βασανιστηρίων, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης κλπ. έχουν διευρύνει με τη νομολογία τους εξαιρετικά την εφαρμογή του «non-refoulement» και σε περιπτώσεις που ξεπερνούν κατά πολύ τις προθέσεις των συντακτών της Συνθήκης της Γενεύης¹³. Η θεωρία του προσφυγικού δικαίου ακολούθησε¹⁴ και πολλοί είναι αυτοί που ισχυρίζονται πλέον ότι το «non-refoulement» αποτελεί διεθνές εθιμικό δίκαιο ή *jus cogens*, δεσμευτικό για όλους κανόνα στο ισχύον Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο¹⁵. Η διεύρυνση που υφίσταται το προσφυγικό δίκαιο με την βοήθεια του δικαίου της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε συνδυασμό με την περίφημη „normative Kraft des Faktischen“, την διαβρωτική δύναμη δηλαδή της πραγματικότητας στον υπαρκτό κόσμο που ζούμε (μεγάλη διάρκεια της εξέτασης του αιτήματος ασύλου, στην περίοδο της οποίας ο αιτών ενσωματώνεται με τον ένα ή τον άλλο τρόπο στην κοινωνία, αδυναμία απέλασης εκείνου που απορρίφθηκε το αίτημα αναγνώρισης, απροθυμία επανεισδοχής από μέρους τρίτων χωρών ή και από την χώρα καταγωγής του κλπ.), καθιστούν το δίκαιο της διεθνούς προστασίας σήμερα όλο και πιο πολύ μοχλό ανατροπής του βασικού κανόνα του Διεθνούς Δικαίου ότι ο αλλοδαπός δεν μπορεί να εκβιάσει ένα δικαίωμα εισόδου και παραμονής στην ξένη επικράτεια. Αντίθετα σήμερα, ο καθένας που επικαλείται την προσφυγική ιδιότητα στα σύνορα ή αλλού θεωρείται «πρόσφυγας» με βάση ένα μαχητό τεκμήριο μέχρις αποδείξεως του εναντίου, το «προσωρινό άσυλο» που απολαμβάνει χάριν της αιτήσεώς του γίνεται γρήγορα «μόνιμο» και τελικά ένα «μη δικαίωμα εισόδου και παραμονής» γίνεται «δικαίωμα» – δημιουργώντας μεγάλη αμηχανία στους κλασσικούς διεθνολόγους και ερμηνευτές του δικαίου των αλλοδαπών¹⁶. Επειδή

13. Δες ήδη από την δεκαετία του '90, ΤΖΟΥΛΙΑ ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ-ΣΤΡΑΓΓΑ, *Απέλαση, επαναπροώθηση (refoulement), έκδοση αλλοδαπών και η σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά των βασανιστηρίων*, Το Σύνταγμα, 1996, σ. 3 επ. Μια επιλογή νομολογίας σήμερα, δες στο Π. ΝΑΣΚΟΥ-ΠΕΡΡΑΚΗ/Χ. ΜΠΑΞΕΒΑΝΗΣ (επιμ.), *Πρόσφυγες, Παγκόσμια-Ευρωπαϊκή-Εθνική Νομοθεσία*, Θεσ/νίκη 2016, σ. 475 επ.

14. Δες ΑΝΤΩΝΗΣ ΜΠΡΕΔΗΜΑΣ, *Η αρχή του non-refoulement: Θεωρητικές όψεις και ελληνική πρακτική*, Νομικό Βήμα, 1990, σ. 561 επ.

15. Σύνοψη των εξελίξεων, ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ, *Η αρχή του Non-Refoulement στο Γενικό Διεθνές Δίκαιο*, 2014, σ. 6 επ., 16 επ., 94 επ., εξαιρετική διπλωματική εργασία στο Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο (internet).

16. «Η απόφαση για το αν και κάτω από ποιες προϋποθέσεις ένα κράτος θα επιτρέψει στους αλλοδαπούς την είσοδο και την παραμονή στο έδαφός του, υπόκειται κατά βάση στην κυρίαρχη

στην ουσία, ας το παραδεχτούμε, το να συναχθεί ένα δικαίωμα εισόδου και παραμονής «για να εξεταστεί το αίτημα ασύλου μου», δικαίωμα που δεν έχει κανένας άλλος αλλοδαπός υπό οποιοσδήποτε άλλες ανάλογες συνθήκες, αποτελεί μεγάλη παραχώρηση και εξαίρεση στο ισχύον σύστημα του Διεθνούς Δικαίου των αλλοδαπών. Ταυτόχρονα η κατάσταση αυτή έχει φέρει την Ευρωπαϊκή Ένωση στα πρόθυρα εσωτερικής διάρρηξης.

3. Το κοινοτικό ευρωπαϊκό δίκαιο παροχής προστασίας.

Η παροχή πολιτικού ασύλου και η διαχείριση των μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών δεν ανήκε αρχικά στις προβλέψεις ίδρυσης και λειτουργίας της ΕΟΚ και των άλλων ευρωπαϊκών κοινοτήτων, δεν υπήρχε δηλαδή κοινοτική αρμοδιότητα γι' αυτά τα ζητήματα. Το 1985 όμως υπογράφηκε μεταξύ των κεντρικών μελών της κοινότητας η Συμφωνία Σένγκεν, σαν Συνθήκη διεθνούς δικαίου κλασσικού τύπου, που προέβλεπε την κατάργηση των ελέγχων στα εσωτερικά σύνορα της για όλους, ώστε να δημιουργηθεί μια μεγάλη «εσωτερική αγορά». Ένα χρόνο μετά την κατάργηση του Ανατολικού μπλοκ, το 1990, έτος-τομή στην ιστορία του προσφυγικού και μεταναστευτικού δικαίου της Ευρώπης, υπογράφηκαν, επίσης σαν διακρατικές συμφωνίες κλασσικού τύπου, η Εφαρμοστική Συμφωνία Σένγκεν και η Συνθήκη του Δουβλίνου «περί καθορισμού του κράτους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αιτήσεως παροχής ασύλου η οποία υποβάλλεται σε ένα από τα κράτη μέλη των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων». Προέβλεπαν, σαν εξισορροπητικό στοιχείο απέναντι στην κατάργηση των ελέγχων της εσωτερικής αγοράς, αφ' ενός την ευθύνη των κρατών μελών για την φύλαξη των εξωτερικών συνόρων της κοινότητας και τον περιορισμό της παράνομης μετανάστευσης και αφ' ετέρου την κατανομή της ευθύνης μεταξύ τους σε θέματα αιτήσεων ασύλου. Τότε ήταν που έκαναν την εμφάνισή τους στην Ευρώπη σλόγκαν όπως „Festung Europa“, “securitization of migration”, “islamophobie”. Ο βασικός κανόνας στο ευρωπαϊκό δίκαιο διεθνούς προστασίας ήταν η καθιέρωση της ευθύνης της «χώρας πρώτης παράτυπης εισόδου». Με τον τρόπο αυτό (υποχρέωση προστασίας εξωτερικών συνόρων κοινότητας και χώρα πρώτης εισόδου) το βάρος αντιμετώπισης της επερχόμενης προσφυγικής και μεταναστευτικής λαίλαπας μετατέθηκε, με περιοσσή διορατικότητα θα έλεγε κανείς, στις χώρες της ευρωπαϊκής περιφέρειας. Ήδη από τότε έμπαιναν στο πολεμικό στόχαστρο του νικητή της Ost-West-αντιπαράθεσης οι χώ-

θέλησή του – έτσι το άκουσα στις παραδόσεις του Διεθνούς Δικαίου από τον δάσκαλό μου *Karl Doehring* πριν 35 χρόνια στην Χαϊδελβέργη και έτσι το παρέδωσα κι εγώ στους μαθητές μου», KAY HAILBRONNER, *Die Relevanz des Völkerrechts für das deutsche Ausländerrecht*, στο συλλογικό έργο K. HAILBRONNER (Hrsg.), *Die allgemeinen Regeln des völkerrechtlichen Fremdenrechts – Bilanz und Ausblick an der Jahrtausendwende*, Heidelberg 2000, σ. 1 επ. (σελ. 3).

ρες του τρίτου κόσμου που ως αδέσμευτοι στην διάρκεια του ψυχρού πολέμου, που τώρα τελείωνε, πρόσκεινταν στην Σοβιετική Ένωση.

Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε θέματα ασύλου περιστρέφεται έκτοτε γύρω από τις ρυθμίσεις του Δουβλίνου, που από διακρατικό έγινε γρήγορα ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο, δειλά με την Συνθήκη του Μάαστριχτ, πιο βίαια με την Συνθήκη του Άμστερνταμ, οριστικά τέλος με την Συνθήκη της Λισσαβόνας, και μάλιστα ενός δικαίου όλο και πιο υποχρεωτικού για τα κράτη (κανονισμοί αντί για οδηγίες).

Η αρχική Συνθήκη του Δουβλίνου του 1990 αναδιατυπώθηκε με τον Κανονισμό «Δουβλίνο II» του 2003 και τον Κανονισμό «Δουβλίνο III» του 2013 και ήδη με τις Προτάσεις της Επιτροπής του 2016 οδεύουμε ολοταχώς προς νέα αναδιατύπωση, τον Κανονισμό «Δουβλίνο IV». Μαζί με κάθε αναδιατύπωση συνεκδίδονται κάθε φορά μια σειρά από νομοθετήματα, οδηγίες και κανονισμοί, που τον περιβάλλουν και τον συμπληρώνουν¹⁷.

Η βασική τάση είναι η ίδια: Μετάθεση του βάρους αντιμετώπισης της προσφυγικής κρίσης στην περιφέρεια, δηλαδή τις χώρες του Νότου, παράλληλα με την αυστηροποίηση των διαδικασιών για τους ίδιους τους πρόσφυγες. Με τις τελευταίες προτάσεις της Επιτροπής (Δουβλίνο IV) το βάρος αυτό γίνεται επαχθέστερο. Ο κανόνας είναι: «Άπαξ υπεύθυνο, εσαεί υπεύθυνο ένα κράτος», συνήθως αυτό της πρώτης παράτυπης εισόδου. Μετά τη μεγάλη προσφυγική κρίση του 2015 θυσιάστηκε μάλιστα στον βωμό του «Δουβλίνου» ακόμα και το «Σένγκεν», που υποτίθεται ότι ήταν η γενεσιουργός του αιτία. Έτσι έκλεισε ο «βαλκανικός διάδρομος» και εισήχθησαν πολλαπλοί έλεγχοι στα εσωτερικά σύνορα της Ε.Ε. Σαν αντίβαρο στην μεταφορά του βάρους ευθύνης στις χώρες του Νότου προβλέπεται με τις τελευταίες προτάσεις της Επιτροπής (2016) μια διορθωτική «κλείδα αναφοράς» στην κατανομή, που ενεργοποιείται όταν το κράτος πρώτης εισόδου υπερβεί το 150% του αριθμού που του αναλογεί. Οψόμεθα.

Βεβαίως παράλληλα προς την μετάθεση της ευθύνης στις χώρες του Νότου πρέπει να παραδεχτεί κανείς ότι το «non-refoulement» εξακολουθεί να κάνει την δουλειά του υπέρ των προσφύγων μέσα στο ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο. Έτσι τα κράτη μέλη έχουν δεσμευτεί ήδη με το «Δουβλίνο II» ότι θα εξετάζουν κάθε αίτηση ασύλου που υποβάλλεται στα σύνορά τους και θα επιτρέπουν την παραμονή του αιτούντος στη χώρα όσο διαρκεί η σχετική διαδικασία. Έπειτα, τα κράτη μέλη μπορεί να κρατάνε μεν ψηλά τον πήχη της αναγνώρισης με βάση την Συνθήκη της Γενεύης, αλλά προβλέπουν πλέον χαμηλότερα στάνταρντ για την παροχής της λεγόμενης επικουρικής προστασίας. Τέλος, ακόμα κι

17. Δες μεταξύ άλλων συνοπτικά ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Η Ευρωπαϊκή Ένωση και το Άσυλο*, στον συλλογικό τόμο Π. ΝΑΣΚΟΥ-ΠΕΡΡΑΚΗ/Γ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ/Χ. ΜΠΑΞΕΒΑΝΗΣ, *Πρόσφυγες και Αιτούντες Άσυλο*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2017, σ. 145 επ.

αν αποτύχει και σ' αυτήν την προσπάθεια ο αιτών, μπορεί υπό όρους να παραμείνει στην χώρα για καθαρά ανθρωπιστικούς λόγους. Σ' όλες αυτές τις περιπτώσεις είναι η διευρυμένη και διαρκώς διευρυνόμενη φιλοσοφία του «non-refoulement»/«μη τιμωρία» για την παράνομη είσοδο που τον προστατεύει.

Μαζί με τη σχετική άδεια παραμονής, τα ευρωπαϊκά κράτη δεν έχουν άλλη επιλογή παρά να ενσωματώσουν στις κοινωνίες τους τους δικαιούχους της διεθνούς προστασίας, όποιας βαθμίδας κι αν είναι αυτή (μεγάλο, μικρό, μικρότερο άσυλο), παρέχοντάς τους μια σειρά δικαιώματα (εργασία, κοινωνική μέριμνα, θρησκευτική και κάθε άλλη ελευθερία) που συχνά υπερβαίνει ό,τι προβλέπει η ίδια η Συνθήκη της Γενεύης. Ευρύτατη είναι και η δυνατότητα οικογενειακής συνένωσης, δηλαδή ο αναγνωρισμένος πρόσφυγας δικαιούται να καλέσει και τους στενούς συγγενείς του στην χώρα υποδοχής, ενώ η διατύπωση ενός καταλόγου «ευάλωτων ομάδων» επεκτείνει την παροχή προστασίας σε όλο και περισσότερους ανθρώπους από τον Τρίτο Κόσμο που επικαλούνται την προσφυγική ιδιότητα.

Σε ποιο σημείο βρισκόμαστε σήμερα; Αν το σύστημα του «Δουβλίνου» δούλευε με τον ένα ή τον άλλο τρόπο ακόμη μέχρι το 2015, το καλοκαίρι του έτους εκείνου κατέρρευσε. Οι πρόσφυγες και οι μετανάστες που οχυρώνονται πίσω από την προσφυγική ιδιότητα πήραν στα χέρια τους την τύχη τους και «ψήφισαν με τα πόδια». Πάνω από ένα εκατομμύριο άνθρωποι, άνδρες, γυναίκες και παιδιά, περπάτησαν από την Ελλάδα κατά μήκος του λεγόμενου βαλκανικού διαδρόμου και έφθασαν μέσω FYROM, Σερβίας, Ουγγαρίας, Αυστρίας στη χώρα που πλούτισε περισσότερο από την Ε.Ε. και το Ευρώ, τη Γερμανία. Κάποιοι προχώρησαν και λίγο πιο βόρεια, προς άλλες πλούσιες χώρες της Ευρώπης.

Εκτιμώντας εκ των υστέρων το τι συνέβη τη χρονιά εκείνη, θα μπορούσε να πει κανείς ότι πρόκειται για τη δίκαιη ολοκλήρωση της λογικής ενός συστήματος που δημιουργεί με πολέμους πρόσφυγες, επικαλείται μετά τον «ανθρωπισμό» στην αντιμετώπισή τους, φορτώνει όμως τα βάρη σε άλλους. Η κατ' αρχήν αντιφατική και παράλογη συμφωνία με την Τουρκία τον Μάρτιο του 2016 (που ακόμα δεν ξέρουμε όλες τις παραμέτρους της) προστάτησε προς το παρόν από τα χειρότερα την Ευρώπη. Οι βορειότερες χώρες όμως είχαν φροντίσει στο μεταξύ να προστατέψουν τα «νώτα» της, δηλαδή τα τμήματα που βρίσκονται πίσω απ' την πρώτη γραμμή του «μετώπου», κλείνοντας τον «βαλκανικό διάδρομο» – όσο μπορεί να κλείσει βέβαια ένας μεταναστευτικός και προσφυγικός δρόμος. Οι προσφυγικές ροές μετατοπίστηκαν τότε δυτικότερα προς την Ιταλία μέσω Λιβύης και ήδη Τηνισίας, χωρίζοντας αυτό να σημαίνει ότι σταμάτησε η ροή προς τα ελληνικά νησιά, το αντίθετο¹⁸.

18. Μόνον τον Σεπτέμβριο του 2017 πέρασαν στα ελληνικά νησιά με λογιστική υποστήριξη της Τουρκίας περίπου 5.000 άνθρωποι. Η κατάσταση χαρακτηρίζεται επισήμως ήδη ως «μη διαχειρίσιμη».

Γενική εντύπωση σήμερα στις χώρες του κέντρου και ειδικά την Γερμανία είναι ότι το σύστημα έχει φθάσει στα όριά του. Νομικο-πολιτικές προτάσεις κάθε είδους διατυπώθηκαν και διατυπώνονται τελευταία – από την εκδίωξη της Ελλάδας, «που δεν μπορεί να προστατέψει τα σύνορα της Ευρώπης», από τη ζώνη Σένγκεν και την δημιουργία εκεί των hotspots που θα επιλέγουν «ανθρωπιστικά» τους πρόσφυγες, τη δημιουργία στρατοπέδων επιλογής στην Ασία και την Αφρική, μέχρι την κατάργηση του βασικού στοιχείου πάνω στο οποίο στηριζόταν απ' την αρχαιότητα και μέχρι τώρα το δίκαιο του ασύλου: την προϋπόθεση ότι ο πρόσφυγας έφθασε στην χώρα προσφυγής. Προσφυγικό δίκαιο χωρίς **πρόσ-**φυγες! Η τάση στις δυνατές χώρες της Δύσης είναι να τηρούνται νομιμοφανώς οι διεθνείς δεσμεύσεις, ιδίως αυτές από την Συνθήκη της Γενεύης, αλλά με έμμεσες μορφές καταστρατήγησής τους, όπως το indirect refoulement (π.χ. «Δουβλίνο» και Συμφωνίες επανεισδοχής με βορειο- και δυτικοαφρικανικές χώρες)¹⁹, να μεταφέρονται τα βάρη στις αδύνατες.

4. Το ελληνικό δίκαιο του πολιτικού ασύλου και οι συνεχείς διαστολές του.

Το ελληνικό δίκαιο προστασίας του διωκόμενου αλλοδαπού που κατέφευγε στην χώρα μας ήταν εντελώς υπανάπτυκτο ως το 1959. Το έτος εκείνο η Ελλάδα επικύρωσε την Συνθήκη της Γενεύης του 1951 με τον Νομοθετικό Διάταγμα 3989/1959 «Περί κυρώσεως της Πολυμερούς Συμβάσεως περί της Νομικής Καταστάσεως των Προσφύγων»²⁰, που κατέστη έτσι εσωτερικό της δίκαιο. Παρ' όλα αυτά και πάλι δεν άλλαξαν πολλά πράγματα στην εθνική πρακτική. Ως το 1990, όλη η νομοθεσία για τους πολιτικούς πρόσφυγες αποτελούνταν από δύο μόνον Υπουργικές Αποφάσεις και στην πραγματικότητα από μία²¹. Το Σύνταγμα της μεταπολίτευσης του 1975 περιέλαβε, όπως ήδη είπαμε, μόνον ένα άρθρο για την «μη έκδοση» (άρθρο 5 παρ. 2, υποπαρ. 2) και αυτό παραμένει μέχρι σήμερα ισχυρό.

Η όλη αντιμετώπιση των πολιτικών προσφύγων ως το 1990, ιδίως αυτών που έμπαιναν από τον Έβρο, ήταν «ασφαλίτικης νοοτροπίας» και η Συνθήκη της Γενεύης (που σύμφωνα με το άρθρο 28 § 1 του Συντάγματος υπερισχύει μετά την επικύρωσή της «από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου») δεν λαμβάνονταν σοβαρά υπ' όψη, παράδειγμα η φυλάκισή τους για παραβίαση των συνόρων.

19. ΜΑΡΙΑ-ΝΤΑΝΙΕΛΛΑ ΜΑΡΟΥΔΑ/ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΣΑΡΑΝΤΗ, *Προσφυγικό δίκαιο*, Αθήνα 2016, σ. 14.

20. ΦΕΚ Α' 201/1959. Το πρωτόκολλο του 1967 κυρώθηκε με τον α.ν. 389/1968, ΦΕΚ Α' 125/1968.

21. Διυπουργικές αποφάσεις υπ' αριθμ. 5401/1-166958 της 10.5.1977, ΦΕΚ Β' 500/1977 και υπ' αριθμ. 5401/1-374659 της 19.10.1977, ΦΕΚ Β' 1113/1977 (που επιφέρει ελάχιστη τροποποίηση στην πρώτη).

Παρ' όλα αυτά το σύστημα λειτουργούσε ευνοϊκά για τους πρόσφυγες, αφού σχεδόν κανένας δεν στέλνονταν πίσω στην χώρα που τον καταδίωκε, το 30% έπαιρνε πολιτικό άσυλο, και όλοι, αναγνωρισμένοι και μη, διευκολύνονταν να μετακινηθούν στις χώρες που επιθυμούσαν, συνήθως τις υπερπόντιες²².

Μετά το 1990, το ελληνικό προσφυγικό δίκαιο εκλεπτύνθηκε μεν σε σημαντικό βαθμό²³, όμως η Ελλάδα παγιδεύτηκε στη Συνθήκη του Δουβλίνου, που αναγκάστηκε να επικυρώσει²⁴ σαν προϋπόθεση για να μπει στην Ζώνη Σένγκεν. Έκτοτε, τρέχει ασθμαίνουσα πίσω από τα αλλεπάλληλα κύματα των αναδιατυπώσεων του «Δουβλίνου» και των νεότερων νομοθετημάτων της Ε.Ε. που συνεκδίδονται με αυτές. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι προτού προλάβει να αφομοιώσει καλά-καλά το ένα κύμα, την προλαβαίνει το άλλο. Σήμερα, τα κύρια νομοθετικά κείμενα στην Ελλάδα για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα είναι τα Π.Δ. 141/2013 και 113/2013, ενώ σημαντικές αλλαγές γενικότερα στο προσφυγικό δίκαιο έχει επιφέρει ο πρόσφατος Νόμος 4375/2016²⁵.

Η κατάσταση όμως άρχισε να αλλάζει δραματικά από τη δεκαετία του '90. Η Ελλάδα από χώρα αποστολής έγινε πλέον χώρα υποδοχής μεταναστών, που επικαλούνταν διάφορες ιδιότητες. Από τους 40.000 αλλοδαπούς που ζούσαν στην Ελλάδα στα μέσα της δεκαετίας του '80 φθάσαμε σε αριθμούς πάνω από το εκατομμύριο τρεις δεκαετίες μετά. Οι πιο πολλοί απ' αυτούς ήταν παράνομοι και απασχολούνταν στην μαύρη αγορά (ένας από τους λόγους που οι Έλληνες ζούσαν όλο αυτό τον καιρό «πάνω από τις δυνάμεις τους»), αμνηστεύονταν κατά καιρούς από την πολιτεία και νομιμοποιούνταν, ενώ κατέ-

22. Δες για τα ανωτέρω, και γενικά για τον τρόπο λειτουργίας του ελληνικού συστήματος ασύλου μέχρι το 1990, Π. ΝΑΣΚΟΥ-ΠΕΡΡΑΚΗ, (υπ. 11), σ. 171 επ.

23. Ας πούμε συνοπτικά ότι από το 1990 και μετά δεν υπήρξε κανένας νομικός σχεδόν που να ασχολήθηκε με το δίκαιο των αλλοδαπών στην Ελλάδα που να μην έκανε αυστηρή κριτική στον τρόπο αντιμετώπισης των προσφύγων. Τα δικαστήρια, αρχής γενομένης με την απόφαση του Συμβούλιο της Επικρατείας 830/1985, ανιχνεύσιμη στην ιστοσελίδα του ίδιου του δικαστηρίου <http://www.adjustice.gr/αναζήτηση> (το ανώτατο διοικητικό δικαστήριο είπε: Ο αιτών δεν είναι «οικονομικός μετανάστης», όπως λέει ο Υπουργός Δημοσίας Τάξεως, μόνον και μόνο επειδή ήρθε από τρίτη χώρα, συγκεκριμένα την Δυτική Γερμανία, όπου ως Κούρδος τουρκικής καταγωγής προσπάθησε ανεπιτυχώς να τύχει ασύλου), διόρθωσαν την ως τότε διοικητική πρακτική στο όνομα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του πρόσφυγα. Για το τι ισχύει σήμερα στην Ελλάδα και τις διαδικασίες ασύλου δες, μεταξύ άλλων, Μ.-ΝΤ. ΜΑΡΟΥΔΑ/Β. ΣΑΡΑΝΤΗ, (υπ. 19), σελ. 93 επ., ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΠΑΞΕΒΑΝΗΣ, *Το ελληνικό σύστημα ασύλου*, στον συλλογικό τόμο Π. ΝΑΣΚΟΥ-ΠΕΡΡΑΚΗ/Γ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ/Χ. ΜΠΑΞΕΒΑΝΗΣ, *Πρόσφυγες και Αιτούντες Άσυλο*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2017, σ. 179 επ.

24. Κυρώθηκε με τον Νόμο 1996/1991, ΦΕΚ Α', 196/1991.

25. Κώδικας Νομικού Βήματος 2016, σ. 730 επ.

φθαναν συνεχώς νέοι μετανάστες, έτσι ώστε η ψαλίδα μεταξύ νομίμων και παρανόμων να είναι μονίμως ανοιχτή. Σε πολλά σημεία των μεγαλουπόλεων, ιδίως στην Αθήνα, δημιουργούνταν επικίνδυνα «γκέτο» εκτός ελέγχου.

Οι περισσότεροι από αυτούς τους ανθρώπους έφυγαν προς τα βόρεια με το άνοιγμα του «βαλκανικού διαδρόμου» το 2015 και όσοι δεν πρόλαβαν ή ήρθαν μετά παγιδεύτηκαν στην Ελλάδα της κρίσης που δεν έχει να δώσει πια ούτε νόμιμη ούτε παράνομη εργασία. Καθημερινά καταφθάνουν και σήμερα στα ελληνικά νησιά με την λογιστική υποστήριξη της Τουρκίας και παρά την Συμφωνία του Μαρτίου του 2016 νέοι προσφυγομετανάστες²⁶ και δημιουργούν εκεί οξύ πρόβλημα. Ότι οι συνθήκες διαμονής στην Μόρια της Λέσβου και αλλού είναι απαράδεκτες δεν υπάρχει αμφιβολία και η οργάνωση Human Rights Watch το κατήγγειλε ξανά («Μόρια-στρατόπεδο συγκεντρώσεως») στις 5 Οκτωβρίου 2017. Η κριτική αυτή προς την Ελλάδα παραμένει όμως μονόπλευρη, όσο δεν βάζει στο στόχαστρο την υποκριτική ευρωπαϊκή στάση απέναντι στη χώρα μας. Για να το πω με δραματικό τρόπο: Αν σε μια χώρα σαν την Γερμανία, που ναι μεν δέχτηκε πάρα πολλούς πρόσφυγες το 2015/2016, τους έχει όμως υπό στενή παρακολούθηση με τα μέσα ελέγχου του πανίσχυρου κράτους επιτήρησης (Überwachungsstaat), συνέβαινε ό,τι συμβαίνει αυτή την στιγμή στην Ελλάδα²⁷, θα είχε σημειωθεί αλλαγή καθεστώτος εκεί.

Στο 35% περίπου ανέρχεται το ποσοστό αναγνώρισης αιτούντων διεθνούς προστασίας από την ελληνική Υπηρεσία Ασύλου από το 2013, οπότε ιδρύθηκε, μέχρι σήμερα, σύμφωνα με δικά της στοιχεία. Οι περισσότεροι δεν αναγνωρίζονται όμως σαν πρόσφυγες με βάση την Συνθήκη της Γενεύης, αλλά παίρνουν καθεστώς επικουρικής προστασίας ή γίνονται απλώς ανεκτοί για ανθρωπιστικούς λόγους.

5. Η μη έκδοση των οκτώ Τούρκων αξιωματικών.

Στις 16.7.2016, μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα κατά του *Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν* στην Τουρκία, εισήλθαν παράνομα με ελικόπτερο στην Ελλάδα (Αλεξανδρούπολη) οκτώ Τούρκοι αξιωματικοί που ζήτησαν πολιτικό άσυλο. Ας πούμε προκαταβολικά ότι η περίπτωση τους είναι το κλασικό παράδειγμα εφαρμογής της Συνθήκης της Γενεύης –

26. Δες υπ. 18.

27. Βέβαια συμβαίνουν και στην Γερμανία κάποια τρομοκρατικά χτυπήματα από ισλαμιστές όπως αυτό του *Anis Amri* στο Βερολίνο τον Δεκέμβριο του 2016. Για μια σύγκριση όμως με όσα συμβαίνουν στην Αθήνα, π.χ. σε σχέση με τους ισλαμιστές, δες το ρεπορτάζ του ΓΙΑΝΝΗ ΣΟΥΛΙΩΤΗ, *Οι Ιμάμηδες του μίσους στην Αθήνα*, Καθημερινή 3.9.2017. Το ότι δεν έχει συμβεί **ακόμα** ισλαμικό τρομοκρατικό χτύπημα στην Αθήνα, μια κυριολεκτικά «ανοχύρωτη πόλη» στο έλεος της ανομίας και της παραβατικότητας, δεν σημαίνει τίποτε.

σε μια εποχή που την προσφυγική ιδιότητα την επικαλούνται χιλιάδες άνθρωποι που δεν την δικαιούνται στην πραγματικότητα. Με απλά λόγια: Αν δεν είναι οι οκτώ «πολιτικοί πρόσφυγες», τότε δεν είναι κανείς. Η κρατική πράξη όμως έχει τις δικές της ιδιομορφίες, όπως θα δούμε στην συνέχεια.

Καθώς η υπόθεση πήρε μεγάλη δημοσιότητα, ήταν αδύνατη πια η «άτυπη έκδοσή τους», όπως φαίνεται να είχε υποσχεθεί αρχικά ο Έλληνας πρωθυπουργός στον Τούρκο πρόεδρο («έχουμε κι εμείς κακές εμπειρίες από πραξικοπήματα»). Σε αντίθεση όμως με την κατηγορηματική διάταξη του άρθρου 31 § 1 της Συνθήκης της Γενεύης, οι οκτώ Τούρκοι αξιωματικοί προφυλακίστηκαν αμέσως. Οι αποφάσεις της προφυλάκισής τους δικαιολογήθηκαν ως «διοικητικά κυρώσεις» (το άρθρο 31 § 1 απαγορεύει μόνον «ποινικάς κυρώσεις», πράγμα που σημαίνει ότι αν η προφυλάκιση πάρει το ένδυμα των «διοικητικών κυρώσεων» είναι τυπικά νόμιμη).

Σχεδόν ταυτόχρονα η Τουρκία υπέβαλε αίτημα έκδοσης για μια σειρά ποινικών αδικημάτων που σχετίζονται με το πραξικόπημα. Σε μια τέτοια περίπτωση εφαρμογή έχει η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Εκδόσεως του 1957 (στην συνέχεια ΕΣΕ), της οποίας μέλη είναι τόσο η Ελλάδα (την κύρωσε με τον Νόμο 4165/1961²⁸) όσο και η Τουρκία, όπως και οι διατάξεις των άρθρων 436 επ. του ελληνικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

Η ελληνική νομοθεσία προβλέπει μια γνωμοδότηση του Συμβουλίου Εφετών προς τον Υπουργό Δικαιοσύνης, ο οποίος αποφασίζει, και δυνατότητα έφεσης κατά της απόφασης του Συμβουλίου Εφετών στον Αρειο Πάγο. Το πρώτο δικαιοδοτικό όργανο (Συμβούλιο Εφετών ως δικαστήριο) αποφάνθηκε στις περισσότερες περιπτώσεις ότι δεν πρέπει να εκδοθούν. Ο Εισαγγελέας Εφετών προσέβαλε αμέσως τις αποφάσεις αυτές, ενώ κάποιες προσβλήθηκαν από τους ίδιους τους διαφυγόντες, και η υπόθεση (μία για τον κάθε εκζητούμενο ξεχωριστά) έφθασε στον Αρειο Πάγο, που με τις υπ' αρ. 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142/2017 αποφάσεις του (Ποινικές)²⁹ κατέληξε για όλους στο συμπέρασμα ότι δεν πρέπει να εκδοθούν. Οι αποφάσεις αυτές του Αρείου Πάγου, στις οποίες αναφέρομαι στην συνέχεια, έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, επειδή αναδείχνουν τις αντιφάσεις της ελληνικής πρακτικής σε ζητήματα ασύλου.

Θα ήθελα να πω προκαταβολικά ότι οι αποφάσεις των ελληνικών δικαστηρίων γενικά δεν είναι ό,τι γλαφυρότερο μπορεί να διαβάσει κανείς. Συνήθως είναι απροσπέλαστες γλωσσικά στον μη ειδήμονα και η εκφορά των νοημάτων είναι ακόμα πιο δυσνόητη, όταν το τοπίο της υπόθεσης είναι θολό. Συχνά σημειώνονται καταχρήσεις στην υπαγωγή

28. ΦΕΚ Α', 75/1961.

29. Ανιχνεύσιμες στην ιστοσελίδα του Αρείου Πάγου, www.areiospagos.gr/αναζήτηση_αποφάσεων.

της υπόθεσης στον σωστό κανόνα δικαίου με «παρερμηνεία» των ισχυρισμών και των επιχειρημάτων του διαδίκου και με «τεθλασμένες» στην ιδεατή κίνηση μεταξύ μείζονος και ελάχιστου πρότασης του δικανικού συλλογισμού³⁰.

Στην προκείμενη περίπτωση είχαμε μια πολιτική δίκη (όχι με την έννοια του αστικού δικαίου, αλλά με την τρέχουσα σημασία της λέξης) που δεν επιτρεπόταν να ονομαστεί έτσι. Αν η υπόθεση κρίνονταν μόνον με βάση την ΕΣΕ, οι οκτώ Τούρκοι ήταν χαμένοι. Επειδή η Συμφωνία αυτή στηρίζεται στην αλληλοαναγνώριση της κρατικής κυριαρχίας και στην αμοιβαία πιστοποίηση ότι όλα τα κράτη μέλη της Συνθήκης σέβονται την δικαιοκρατία, άρα δικαιούνται *a priori* (sans voir) να ζητούν να τους παραδοθούν οι διαφυγόντες εγκληματίες για να δικαστούν και να τιμωρηθούν. Χαρακτηριστικό γι' αυτό το *sans voir* είναι το άρθρο 12 ΕΣΕ που προβλέπει ότι το εκζητήσαν κράτος δεν χρειάζεται να στείλει στοιχεία και δικαιολογητικά που να αποδείχνουν την ενοχή του εκζητούμενου, αλλά μόνον ονομαστική αναφορά αξιοποιώνων πράξεων, διατάξεις νόμων, εντάλματα συλλήψεως ή καταδικαστικές αποφάσεις, έστω και ερήμην εκδοθείσες. Με απλά λόγια δεν είναι το κράτος προσφυγής (κράτος ασύλου) που θα κρίνει για την βασιμότητα της κατηγορίας και την ενοχή του κατηγορούμενου, αλλά αυτό το εμπιστεύεται στην κρίση του κράτους που ζητάει την έκδοση. Για τον λόγο αυτό όταν η Τουρκία ζήτησε με Red Notice της Interpol από την Ισπανία το καλοκαίρι του 2017 την έκδοση του Τούρκου συγγραφέα *Dogan Akhanli* που ζει εδώ και δεκαετίες στην Κολωνία και έκανε τις διακοπές του στην ιβηρική χώρα, η τελευταία αναγκάστηκε να τον συλλάβει, να τον απελευθερώσει μεν την άλλη ημέρα, αλλά να του απαγορεύσει την έξοδο από την χώρα σχεδόν μέχρι το τέλος Οκτωβρίου, όσο κρινόταν η υπόθεση της έκδοσης. Παρεμπιπτόντως, η Τουρκία έχει δώσει μέχρι τώρα μια λίστα με τουλάχιστον 4.500 ονόματα Τούρκων και Γερμανών τουρκικής καταγωγής στην Γερμανία ζητώντας την έκδοσή τους για συμμετοχή στο αποτυχημένο πραξικόπημα. Παρεμπιπτόντως επίσης, πάνω από χίλια άτομα με τουρκική υπηκοότητα, μεταξύ αυτών διπλωμάτες, στρατιωτικοί, νατοϊκοί υπάλληλοι κλπ., έχουν ζητήσει μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα διεθνή προστασία στην Γερμανία και ένα μεγάλο μέρος έχει πάρει ήδη άσυλο.

Στην περίπτωση των οκτώ η Τουρκία υπέβαλε το αίτημά της για τους εκζητούμενους με αναφορά σε παραβάσεις του τουρκικού ποινικού κώδικα, κάθε μια από τις οποίες επισύρει βαριές ποινές, συχνά επιβαρυνμένης ισόβιας κάθειρξης, με παραγραφή μετά από τριάντα χρόνια. Η Ελλάδα θα έπρεπε υπό κανονικές συνθήκες να τους παραδώσει. Επειδή – αν ήθελε να είναι κανείς ειλικρινής – στο δίκαιο της έκδοσης δεν είμαστε και πολύ

30. ΚΩΣΤΑΣ ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, *Η πολιτική δίκη ως πεδίο καταχρήσεων*, Δίκη, 2001, σελ. 272 επ.

μακριά από την εποχή που ο εκζητούμενος δεν θεωρούνταν καν «υποκείμενο», αλλά μόνον «αντικείμενο» της δίκης.

Βεβαίως, η ΕΣΕ προβλέπει στο άρθρο 3 § 1 ότι απαγορεύεται η έκδοση αν κατά την κρίση του κράτους προσφυγής η αξιόποινη πράξη, για την οποία έχει γίνει η αίτηση, είναι «πολιτική πράξη» ή συναφής με αυτήν παράβαση. Επίσης, εάν το κράτος προσφυγής πιστεύει ότι η αίτηση εκδόσεως έγινε για τα πολιτικά φρονήματα του φυγάδα (άρθρο 3 § 2). Μπαίνει ζήτημα όμως πώς θα κριθεί αυτό, αφού το καλούμενο να εκδώσει κράτος δεν μπορεί να υπεισέλθει στην ουσία της υπόθεσης. Εν πάση περιπτώσει, η ίδια η ΕΣΕ αποκλείει από την προστασία της μη έκδοσης εκείνους που οι πράξεις τους, έστω και πολιτικές, στρέφονται κατά της ζωής αρχηγού κράτους – όπως ήταν η κατηγορία που βάρυνε τους οκτώ «πραξικοπηματίες». Το άρθρο 3 § 3 ορίζει: «Απόπειρα κατά της ζωής Αρχηγού Κράτους ή μέλους της οικογενείας αυτού, δεν θεωρείται πολιτική παράβασις εν τη εφαρμογή της παρούσης Συμβάσεως».

Ο Άρειος Πάγος έμμεσα, και πριν από αυτόν το Συμβούλιο Εφετών άμεσα, είχαν στερήσει τους οκτώ από την κύρια ασπίδα προστασίας με βάση το κλασσικό πολιτικό προσφυγικό δίκαιο, καθώς «ρητά και με ειδικές σκέψεις απορρίφθηκε ο ισχυρισμός του εκζητούμενου, ότι οι πράξεις, για τις οποίες ζητείται η έκδοσή του, είναι πολιτικές ή συνιστούν πολιτικά εγκλήματα» (ΑΠ 136/2017). Οι οκτώ όμως έλεγαν άλλα, δηλαδή ότι δεν διέπραξαν καν τις πράξεις που τους αποδίδονταν και ότι, αντίθετα, η δίωξη γινόταν για πολιτικούς λόγους και μόνον. Τα δύο ελληνικά δικαστήρια δεν διέγνωσαν δίωξη για πολιτικούς λόγους εκ μέρους της Τουρκίας, δηλαδή δεν διαπίστωσαν «ότι με την έκδοση η κυβέρνηση του εκζητούντος κράτους επιδιώκει να εκδικηθεί ή να καταστείλει την αντίδραση πολιτικού της αντιπάλου, εξαιτίας της αντιθέσεώς του προς αυτήν». Επίσης, τα δύο δικαστήρια, το πρωτοβάθμιο και το δευτεροβάθμιο, είχαν οχυρωθεί πίσω από την αρχή: «Πραξικόπημα κατά της δημοκρατίας έχει μια ποινική απαξία που αποδοκιμάζεται από την έννομη τάξη όλων των χωρών» (αρχή του «διπλού αξιόποινου»).

Πού στηρίχθηκε λοιπόν η απόρριψη του τουρκικού αιτήματος έκδοσης από τον Άρειο Πάγο; Στηρίχτηκε σε μια ερμηνεία της ΕΣΕ, και ειδικά του άρθρου 3 § 4 (που ορίζει ότι εξακολουθούν να μένουν ισχυρές υποχρεώσεις από άλλες διεθνείς Συνθήκες που έχει υπογράψει η Ελλάδα), που επιτρέπει τον έμμεσο επηρεασμό της διαδικασίας έκδοσης από το προσφυγικό και το ανθρωπιστικό δίκαιο. Ο Άρειος Πάγος είπε: «Οι κανόνες του διεθνούς προσφυγικού δικαίου και του δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων υπερισχύουν των αντιστοίχων, που θεσπίζονται από συνθήκες περί εκδόσεως». Με απλά λόγια: Ασχέτως της βαρύτητας και του χαρακτήρα των πράξεων που του αποδίδεται, δεν επιτρέπεται να εκδοθεί κανείς, αν τον περιμένει απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση στην χώρα που τον εκζητεί.

Με αναφορά σε μια σειρά εκθέσεων από διεθνείς οργανώσεις, όπως της Επιτροπής του ΟΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα, της Διεθνούς Αμνηστίας, Ψηφίσματα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου κ.λπ.³¹, ο Άρειος Πάγος θεώρησε ότι τους οκτώ τους περιμένει «απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση» και «μη δίκαιη δίκη», αν εκδοθούν. Το επιχείρημα που υποστήριξε «μετ' εμφάσεως» ο εκκαλών Εισαγγελέας του Συμβουλίου Εφετών (που προσέβαλε τις πρωτόδικες αποφάσεις για να φθάσουν αυτές έτσι στον Άρειο Πάγο), ότι δηλαδή η Τουρκία έχει υπογράψει και κυρώσει την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών και άρα, αν οι οκτώ τύχουν κακομεταχείρισης (διάβαζε βασανιστήρια, εξευτελισμούς, ποινή θανάτου κλπ.), θα μπορούσαν να προσφύγουν, αν ήθελαν, στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ο Άρειος Πάγος το απέρριψε – ευτυχώς. Έστω και με τον τρόπο αυτό κατέληξε σε μια γνωμοδότηση προς τον Υπουργό Δικαιοσύνης να μην εκδώσει η Ελλάδα τους οκτώ στην Τουρκία. Η απόφαση αυτή τιμά το ανώτατο ακυρωτικό της χώρας μας και η όποια κριτική έκανα προηγουμένως δεν μειώνει σε τίποτα την μεγάλη σημασία της. Η Τουρκία επανήλθε μετά από αυτό με νεότερη αίτηση και νέα στοιχεία στο ζήτημα, και επιμένει με κάθε ευκαιρία στην έκδοση.

Και ενώ θα περίμενε κανείς ότι μετά από αυτήν την δικαστική απόφαση του Αρείου Πάγου (στην ουσία πρόκειται για οκτώ αποφάσεις που έχουν μικρές διαφορές μεταξύ τους) οι Τούρκοι αξιωματικοί θα αφήνονταν αμέσως ελεύθεροι, η κράτησή τους συνεχίζεται μέχρι σήμερα που γράφονται αυτές οι γραμμές (Οκτώβριος 2017) με βάση το άρθρο 46 Ν. 4375/2016. Επιπλέον, τον Ιούνιο του 2017 έγινε γνωστό ότι Τούρκοι αντιστασιακοί, μεταξύ αυτών ο δημοσιογράφος *Murat Çarpan* του περιοδικού *Nokta*, που πέρασαν τα σύνορα του Έβρου ζητώντας προστασία από τις ελληνικές αρχές, δηλαδή εδαφικό άσυλο, στάλθηκαν, με προσπάθεια αποφυγής κάθε δημοσιότητας, κατ' ευθείαν πίσω στην Τουρκία και στα χέρια των εκεί διωκτικών αρχών που τους περίμεναν («άτυπη έκδοση») – πράγμα που προκάλεσε εσωτερική και διεθνή κατακραυγή.

6. Επίλογος.

Προσπάθησα να δείξω ότι το προσφυγικό δίκαιο, στο οποίο συγκαταλέγεται το δίκαιο της μη έκδοσης για πολιτικούς ή ανθρωπιστικούς λόγους, χαρακτηρίζεται από εσωτερικές ασάφειες και αντιφάσεις, ενδογενείς αυτό-αναιρέσεις και μια βαθιά ανειλικρίνεια από την πλευρά των κυβερνώντων στην Ευρώπη που κάποτε επιστρέφει σαν «μπούμεραγκ», όπως έγινε το 2015 και μετά. Δεν είναι σήμερα «η κορωνίδα της προστασίας των

31. Ας σημειωθεί ότι ένα πολύ μεγάλο μέρος των καταδικαστικών αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αφορούν την Τουρκία.

ανθρωπίνων δικαιωμάτων», όπως ισχυρίζονται κάποιοι, αλλά πεδίο όπου το δίκαιο αφήνει μεγάλα περιθώρια για την εκδήλωση του ομορτισμού και της υποκρισίας – όπως ήταν πάντα³². Και δεν μπορεί να είναι αυτό η *via regia* της επίλυσης του παγκόσμιου προσφυγικού προβλήματος. Στην Ελλάδα έχουμε χάσει προ πολλού την πυξίδα στο ζήτημα, στριμωγμένοι άσχημα μεταξύ Τουρκίας και Ε.Ε. και παγιδευμένοι στις θεωρίες του προσφυγικού δικαίου.

Σίγουρα θα έπρεπε να θεσπιστεί «ευρωπαϊκό άσυλο» και «δίκαιη κατανομή» στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης – είναι το λιγότερο που πρέπει να ζητάμε. Το πρόβλημα όμως είναι πολύ βαθύτερο³³ και εδώ το προσεγγίσαμε μόνον σαν πλαίσιο αναφοράς για την «μη έκδοση». Ας πούμε μόνον τούτο για τους οκτώ και όλους τους «οκτώ» απ' την γείτονα χώρα που ζητάνε εδαφικό άσυλο στην Ελλάδα:

Η Ελλάδα θα μπορούσε να εγγράψει μια σπουδαία παρακαταθήκη υπέρ των μελλοντικών ελληνοτουρκικών σχέσεων, προστατεύοντας τους φυγάδες από την γείτονα χώρα. Η αρχική νομιμοποίηση του ευρωπαϊκού ασύλου ήταν μεταξύ άλλων η εξής: Το κράτος προσφυγής δεν αναμειγνύεται σε ξένες πολιτικές διενέξεις και γι' αυτό **δεν εκδίδει**³⁴. Για τον λόγο αυτό γενικότερα η παροχή ασύλου είναι μια ουδέτερη πολιτική πράξη και δεν επιτρέπεται να θεωρηθεί ότι επιβαρύνει τις διακρατικές σχέσεις (Προοίμιο Συνθήκης της Γενεύης). Για τον *Otto Kirchheimer* η νομιμοποίηση είναι άλλη: Το κράτος που προστατεύει **αποκαθιστά την τιμή του κράτους-διώκτη**, που έχει βλαφτεί με τις ενέργειες των σημερινών εξουσιαστών του³⁵. Οι οκτώ, που αντιμετωπίζουν πολιτική δίωξη, δικαιούνται

32. «Εσύ, ο πιο ανόσιος απ' όλους τους ανθρώπου, τους ικέτες που ζητάνε προστασία στον ναό μου τους βγάζεις έξω;», οργίζεται ο Απόλλων των Βραγχιδών στις Ιστορίες του Ηροδότου («Ανοσιώτατε ανθρώπων, τι τάδε τολμάς ποιέειν; Τους ικέτας μεθ' εκ του νηού κεραΐξεις;»). Ας μην βιαστεί κανείς όμως να υμνήσει την Αρχαία Ελλάδα για την ανιδιοτέλεια του ασύλου της. Η οργή του Απόλλωνα αναφερόταν στα σπουργίτια, που ο Αριστόδικος έδιωχνε μέσα απ' τις φωλιές που είχαν κάνει στους τοίχους του ναού. Αντίθετα για τον αληθινά διωκόμενο Πακτύη, που καταδίωκε ο βασιλιάς των Περσών Κύρος, επειδή είχε κινηθεί επανάσταση εναντίον του, το μαντείο δεν είχε άλλη συμβουλή, έστω και σιβυλλικά, προς τους κατοίκους της αιολικής Κύμης, όπου είχε καταφύγει, παρά μόνον αυτήν: Παραδώστε τον στους Πέρσες και πάρτε την ευθύνη γι' αυτό μόνι σας! Την παραπομπή αυτήν στον πατέρα της Ιστορίας (*Ηροδότου Ιστορίαι*, Βιβλίο Α', 153-160) την οφείλω στον *Otto Kirchheimer*, υποσημ. 6, στην αρχή του σχετικού κεφαλαίου του για το πολιτικό άσυλο.

33. KOSTAS DIMAKOPOULOS, *Über die Flüchtlinge und über die Krise der Europäer*, Εξά-ντας/Der Sextant, Berlin, Dez. 2016.

34. REINHARD MARX, *Eine menschenrechtliche Begründung des Asylrechts*, Baden-Baden 1984, σ. 102 επ., με παραπομπές στην ιστορική βιβλιογραφία.

35. O. KIRCHHEIMER (υπ. 6), σ. 559.

«κανονικό» άσυλο με βάση το δίκαιο της διεθνούς προστασίας, και θα έπρεπε να είχαν αφεθεί ελεύθεροι προ πολλού. Αν παρ' όλα αυτά η χώρα μας δεν θέλει ή δεν μπορεί να τους δώσει άσυλο, θα πρέπει να τους επιτρέψει να φύγουν ελεύθερα για την χώρα που επιθυμούν, π.χ. την Γερμανία. Όπως προέβλεπε πάντα άλλωστε η Συνθήκη της Γενεύης.

Κώστας Δημακόπουλος

75

2018

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Εκ των περιεχομένων

ΙΩΑΝΝΗ ΣΑΡΜΑ, Το ίδιο της δέουσας διαδικασίας.

ΚΩΣΤΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ, Η εκτέλεση των αποφάσεων του ΕΔΔΑ.

ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΣΑΡΑΝΤΗ, Προστασία της ελληνικής μειονότητας στην Τουρκία.

ΒΙΡΓΙΝΙΑΣ ΜΠΑΛΑΦΟΥΤΑ, Η ελληνική μειονότητα στην Τουρκία υπό νομική
θέαση.

ΚΑΤΕΡΙΝΑΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Το δικαίωμα στο πολιτιστικό περιβάλλον σε
εμπόλεμες συνθήκες.

ΚΩΣΤΑ ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Η μη έκδοση των οκτώ Τούρκων αξιωματικών από
την Ελλάδα.

ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ, Η επίδραση των
μέτρων λιτότητας στα δικαιώματα του ανθρώπου.

ΧΑΡΑΣ ΚΑΥΚΑ, Εφαρμογή της Χαρία στους Έλληνες μουσουλμάνους.

ΧΑΡΑΣ ΚΑΥΚΑ, Οι περιπέτειες του Ελληνικού Χρυσού.

ΠΕΤΡΟΥ ΠΑΡΑΡΑ, Φιλελευθερισμός και Ρομαντισμός.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ
ΑΘΗΝΑ - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

© 2018

05-17-564

ISSN: 1108-4456